

KARELIA-AMMATTIKORKEAKOULU
Hoitotyön koulutusohjelma

Jonna Schadewitz-Laakkonen

LIEKSAN VANHUSTYÖN PALVELUPORTAAT
- Oikeat palvelut oikeaan aikaan

Opinnäytetyö
Lokakuu 2013

OPINNÄYTETYÖ
Lokakuu 2013
Hoitotyön koulutusohjelma

Tikkarinne 9
80200 JOENSUU
p. 050 405 4816

Tekijä
Jonna Schadewitz-Laakkonen

Nimike
Lieksan vanhustyön palveluportaat — oikeat palvelut oikeaan aikaan

Toimeksiantaja
Lieksan kaupunki

Tiivistelmä

Tämän toiminnallisen opinnäytetyön tehtävänä oli tuottaa palveluopas Lieksan kaupungin vanhustyöhön. Opas on tarkoitettu lieksalaisille ikäihmisille ja heidän omaisilleen tietolähteeksi sekä vanhustyössä työskenteleville palveluohjauksen työvälineeksi. Tavoitteena oli luoda helppoluokinen ja ymmärrettävä, sähköisessä muodossa oleva opas, joka julkaistaan Lieksan kaupungin internet sivuilla ja on sieltä mahdollista tulostaa paperiversioksi.

Palveluoppaassa on esitelty Lieksan kaupungin tuottamat vanhustyönpalvelut porrastetusti. Palveluja tarjotaan aina lievistä elämää tukevista toimista laitoshoitoon saakka. Siksi palveluoppaan nimessä ja opinnäytetyössä esiintyy termi palveluportaat.

Kunnilla on velvollisuus tiedottaa ikääntyville kuntalaisille heille suunnatuista palveluista ja etuuksista. Usein tieto vanhuspalveluista ja niiden järjestämisen kriteereistä ovat hajallaan ja vaikeasti löydettävissä. Tämä palveluopas tukee osaltaan tiedottamista ja tiedon saamista.

Opinnäytetyön teoriaosuudessa käsitellään vanhuutta, vanhustyötä ja vanhuspalveluita sekä määritelmänä että valtakunnallisella ja kunnallisella tasolla tarkasteltuina palveluina.

Jatkokehittämismahdollisuutena opasta voisi käyttää osissa. Osia voitaisiin tarkentaa vielä kattavammiksi kokonaisuuksiksi erilaisten vanhuspalveluyksiköiden palveluohjausta varten.

Kieli

suomi

Sivuja 54

Liitteet 2

Asiasanat

vanhuus, vanhustyö, vanhuspalvelut

THESIS
October 2013
Degree Programme in Nursing
Tikkarinne 9
FI 80200 JOENSUU
FINLAND
Tel. +358 50 405 4816

Author
Jonna Schadewitz-Laakkonen

Title
Senior Services in Lieksa – Right Services at the Right Time

Commissioned by City of Lieksa

Abstract

The aim of this practice-based thesis was to compile a senior service guide for the city of Lieksa. The service guide is targeted to seniors in Lieksa, their families and to case managers working with older people to be used as a tool in case management. The goal was to create an easy-to-read, comprehensive and compact service guide that could be easily updated, which is why it was drawn up as an e-guide to be published on the Internet.

The guide contains information on the key services and benefits for seniors offered in Lieksa. Services for the elderly are organised on several levels, from services provided in homes to long-term institutional care services.

Municipalities are required to provide information on services and benefits for seniors. This information is often scattered and hard to find. The guide will support the distribution of information and an access to this information.

The theoretical part of the thesis includes information of aging, care for the elderly and senior services on both national and municipal level. The service guide can be further developed to be used each part separately as their own guides.

Language

Pages 54

Finnish

Appendices 2

Keywords

old age, care for the elderly, senior services

Sisältö

Tiivistelmä

Abstract

1	Johdanto.....	5
2	Vanhuus.....	6
3	Vanhustyön historia ja nykypäivä	8
4	Vanhuspalvelujärjestelmä.....	10
4.1	Hyvinvoinnin edistäminen ja palvelutarpeen arviointi	11
4.1.1	Muistihoitajan työ osana arviointia ja ennaltaehkäisyä	14
4.1.2	Vanhustyön sosiaalityöntekijän työ osana arviointia ja ennaltaehkäisyä	15
4.2	Kuntoutumista edistävä ja ylläpitävä toiminta.....	15
4.3	Kotona asumisen tukeminen	17
4.4	Asumispalvelut.....	18
4.5	Laitoshoito	20
5	Opinnäytetyön tarkoitus ja määritelmät	21
6	Opinnäytetyön luotettavuus ja eettisyys	22
7	Palveluoppaan tuottaminen	23
7.1	Suunnittelu	23
7.2	Toteutus ja väliarviointi	24
7.3	Valmis palveluopas ja toimivuuden arviointi	25
8	Pohdinta.....	26
	Lähteet	29

Liitteet

Liite 1 Toimeksiantosopimus

Liite 2 Lieksan kaupungin palveluportaati – oikeat palvelut oikeaan aikaan palveluopas

1 Johdanto

Suomalainen väestö ikääntyy nopeasti. Väestöennusteen mukaan vuonna 2020 joka viides suomalaisista on täyttänyt 65 vuotta, ja yli 75 vuotiaiden määrä on kaksinkertaistunut nykyisestä eli maassamme heitä olisi 505 000. Suurimmat muutokset kohdistuvat Itä- ja Pohjois-Suomessa sijaitseviin seutukuntiin. Vuosina 2010–2020 ikärakenteen muutos tulee olemaan kaikkialla Suomessa voimakkaampaa kuin vuosina 2020–2030, eli tällä hetkellä eletään suurien ikärakennemuutosten aikaa. (Halonen 2008, 48 – 49.)

Vanhusväestön lisääntyminen tarkoittaa myös vanhushuollon tarvitsijoiden lisääntymistä. Vanhukset ovat yksi suurimmista sosiaali- ja terveydenhuollon palveluiden käyttäjäryhmistä. Vanhustyö onkin moniammatillista yhteistyötä sosiaalihuollon, perusterveydenhoidon ja erikoissairaanhoidon sekä kolmannen sektorin välillä. Kaikki nämä ovat palveluntuottajina tärkeässä asemassa. Sairauksien ehkäiseminen ja hoito, terveyden edistäminen ja ylläpito, elinympäristön toimivuuden huomioiminen ja sen muutostyöt sekä ikääntyvän sosiaalinen toimintakyky ovat tärkeitä sosiaali- ja terveydenhuolto-työn elementtejä, joilla pyritään saamaan suomalainen väestö ikääntymään toimintakykyisinä yksilöinä.

Eliniän pidentyminen tuo esille uusia haasteita, kuten työikäisen väestön vähenemisen ja samaan aikaan tapahtuvan eläkeikäisten määrän kasvun. Ne aiheuttavat haasteita palveluiden järjestämisen näkökulmasta. Tämänsuuntainen kehitys on siis seurausta keskimääräisen eliniän pitenemisestä ja yleisen elintason ja hyvinvoinnin kasvusta (Lähdesmäki & Vornanen 2009, 16). Palveluiden järjestäjän näkökulmasta puhutaan palveluiden järjestämisestä, mutta asiakkaiden ja potilaiden näkökulma on palveluiden saatavuus. Palveluiden saatavuudesta tiedottaminen vaikuttaa huomattavasti niiden saavutettavuuteen.

Tämä opinnäytetyö on yksi keino palveluiden saavutettavuuteen pyrkiessä. Lähtökohdaksi työlle oli vanhustyössä työskentelevien huomio siitä, ettei asiakkailta ole realistista ja tarvittavaa tietoa Lieksan kaupungin vanhustyön palveluista ja niiden saatavuudesta vanhustyönpalveluiden porrastusten mukaisesti. Työssä käytän termiä vanhustyön palveluportaat, jotka palveluoppaassa on jaoteltu ennaltaehkäiseviin palveluihin, palvelu-

tarpeen arviointiin, kotona asumisen tukemiseen, tehostettuun palvelu asumiseen sekä laitoshoitoon. Puhuttaessa palveluportaista puhutaan siis vanhuspalveluista aina lievistä tukitoimista laitoshoitoon saakka.

Lieksassa ikääntyneiden osuus on ollut jo kauan kasvusuuntainen. Väestön väheneminen on ollut tasaista vuoden 1980 noin 19 000 asukkaasta vuoden 2008 hieman alle 13 000 asukkaaseen, jonka jälkeen asukasluku on pysynyt yli 12 500 henkilön. Tilastolisten ennusteiden mukaan asukasluku vähenee vuoteen 2020 noin 10 000 asukkaaseen, ja 2030 oltaisiin lähellä 9000:ta asukasta. Lieksan ikäjakauma on puolestaan kehittynyt 65 + ikäisten määrän nousuun. Vuoden 1980 asukasmäärästä yli 65 vuotiaita oli 12,5 prosenttia ja 2010 heitä oli 26,8 prosenttia. (Lieksan kaupunki 2013a.)

2 Vanhuus

Vanhuuden määrittäminen ei ole yksinkertainen asia. Siihen vaikuttaa paljon se, kuka määritelmän tekee tai minkä ilmiön alla sitä tarkastelee. Tilastokeskuksen mukaan Suomessa ikääntyneiksi luokitellaan 65 vuotta täyttäneet henkilöt perustuen siihen, että 65 vuotta on yleinen eläkeikä. Toimintakykyyn perustuva ikääntymiskäsitys määrittää puolestaan vanhuuden alkavaksi vasta 75 vuoden iässä. Kuitenkin vain joka kolmas 70–74-vuotias pitää itseään vanhana. Vanhuutta voi määrittää myös biologisen, fysiologisen, psykologisen, sosiaalisen ja subjektiivisen tarkastelun kautta. Kronologinen ikä katsoo ikääntymistä suoraan syntymäpäivän kautta, biologinen ja fysiologinen ikä kertovat ihmisen fyysisestä kunnosta. Subjektiivinen ikä taas määrittyy ikääntyvän omien tuntemusten pohjalta. Ihminen voi vanheta näillä iän erilaisilla merkitystasoilla eri tavoin. Tarkkaa määritelmää sille, milloin vanhuus alkaa, ei siis ole. (Numminen & Vesala 2012.)

Elämänkaariajattelun mukaan elämä sisältää erilaisia vaiheita, jotka eivät suoraan yhdisty kronologiseen ikään, vaan toimintakyvyn muutoksiin, sosiaalitaloudelliseen asemaan, elämäntilanteeseen ja osallistumismahdollisuuksiin. Lapsuuden ja aikuisuuden jälkeen tulee niin sanottu kolmas ikä, joka alkaa eläkkeelle siirryttäessä, ja sitä pidetään toimintakykyisen, itsenäisen ja aktiivisen tekemisen elämänvaiheena. Neljännen iän katsotaan alkavan toimintakyvyn heiketessä, kun turvaudutaan ulkopuoliseen apuun.

Erilaisten toimintarajoitteiden määrä lisääntyy tällöin asteittain. Viides ikä sijoittuu vaiheeseen, jossa henkilö on riippuvainen muiden antamasta avusta, eikä hän selviydy enää itsenäisesti omassa kodissaan. (Rajaniemi 2007, 34.)

Suomalaisessa kulttuurissa käsitys vanhuuden alkamisesta ja etenemisestä on perustunut pitkälti lääketieteelliseen ja biologiseen näkökulmaan, jossa on korostunut ikääntymisen ja toimintakyvyn laskun välinen suhde. Tälle näkökulmalle on rakennettu vanhuspalveluiden toimintamalleja, jonka määreiden mukaan ikääntynyt saa apua ja palvelua, kun oma toimintakyky on alentunut. Tämä vanhuskäsitys on hyvin stereotyyppinen ja palveluiden saatavuus perustuu raihnaistumiseen. Käsityksen mukaan yli 65- vuotiaat ovat yhteiskunnallisesti ottavia, eivät antavia osapuolia. (Vaarama, 2008). Medikaalinen näkökulma sisältää ominaisuuksia, joiden kautta tarkasteltuna vanhus on avuton, neuvoton, toisista riippuvainen ja sairas yksilö (Rintala 2003, 35).

Nyky-yhteiskunnassamme on herätty huomaamaan myös toisenlainen näkökulma eli niin sanottu terveyslähtöinen lähestymistapa, joka korostaa mahdollisuutta toimintakyvyn kehittämiseen myös vanhuusiässä. Sen mukaan toimintakykyä kehittämällä voidaan välttää monia ikääntymiseen liittyviä toiminnanvajavuuksia ja raihnaisuuden muotoja. Se kannustaa kuntouttavaan ja toimintakykyä ylläpitävään toimintaan elämän kaikissa vaiheissa, myös vanhuudessa. (Numminen & Vesala, 2012.) Tämä näkökulma murtaa medikaalisen tarkastelun musta-valkoisuutta ja pyrkii herättämään ajatusta sitä, että yksilön ei ole aina mahdollista pitää yllä toimintakykyä, ellei yhteiskunta häntä siinä auta (Rintala 2003, 35).

Terminologisesti sana vanhuus voi olla monelle negatiivinen ilmaus. Se antaa kuvan raihnaisista, paljon palvelua ja tukea tarvitsevista ihmisistä. Sana ikääntyminen ei myöskään kerro koko totuutta, koska ihminen ikääntyy kaiken aikaa. Eläkeläisistä voidaan puhua silloin kun kyseessä on ihminen, joka saa eläkettä työkyvyttömyyden tai eläkeiän saavuttamisen vuoksi, ikäeroa eläkeläisten välillä voi olla useita kymmeniä vuosia. (Nurmi 2006.) Tässä opinnäytetyössä sanaa vanhus tai vanhuus on käytetty koska se on ollut kauan yleisnimitys ikääntyneille, sanaa käytetään käyttämissäni lähteissä ja esimerkiksi vanhuspalvelut on tälläkin hetkellä voimassaoleva nimitys ikääntyneille tarkoitetuista palveluista Lieksassa.

3 Vanhustyön historia ja nykypäivä

Vanhuspalvelut ovat muotoutuneet jo vuosisatojen ajan Suomessa. Taina Rintalan (2003) tutkimus suomalaisen vanhustenhuollon ja vanhuskuvan muutoksista 1600 - luvulta lähtien antaa kokonaisvaltaisen näkemyksen siitä, kuinka vanhustyö ja – kuva on aikakausien saatossa muokkautunut. Tutkimuksessaan Rintala kuvaa vanhojen ihmisten muutosta eriytymättömästä vaivaisjoukosta yhdeksi vaivaisryhmäksi, sitten vanhusväestöksi.

1900-luvun alun vanhukset nähtiin puolustuskyvyttöminä, suojelua tarvitsevinä yksilöinä, joille pyrittiin turvaamaan pysyvä hoitopaikka ja inhimillinen kohtelu. Köyhäinholtolain mukainen avustusmuoto oli perhepiirissä tapahtuva elätys, joka muodostui koskemaan perheen piirissä tapahtuvaa hoitoa, ja jossa hoitosuhde perustui sukulaisuus suhteeseen. Vaivaistalot muuttuivat kunnalliskodeiksi, ja satunnainen kotiin annettava apu sai nimityksen kotiavustus. (Rintala 2003, 77.)

1940 -50 lukujen taitteessa köyhäinhoito muuttui sosiaalihuolloksi, jonka yhdeksi erityisalueeksi kehittyi vanhustenhuolto. Tukimuotoja, jotka oli tarkoitettu ikääntyneille, määriteltiin uudelleen ja vuoden 1956 huoltoapulakiin eli ”vanhustenhuoltolakiin” kirjattiin käytössä jo olevat toimintatavat ja yhteiskunnallisen huollon periaatteet. Lailla pyrittiin varmistamaan ikääntyneiden sairaanhoitoa, huolenpitoa ja asumista koskevia tarpeita. Koska ikääntymisen katsottiin lisäävän erilaisia palvelutarpeita, vanhushuollon palveluiden käyttäjiksi muodostuivat kaikki apua tarvitsevat ikääntyneet: köyhät, maksukykyiset, heikkokuntoiset ja myös potentiaaliset avun tarvitsijat. Avohuolto alkoi nousta esiin ja omatoimisuutta ja sen edistämistä alettiin painottaa. 1966 voimaan tullut laki kunnallisesta kodinhoitoavusta paransi ikääntyneiden mahdollisuuksia saada kodinhoitoapua, koska avunsaannin ehtona ei enää ollut vähävaraisuus vaan tarveharkinta. (Koskinen 1990, 111–118.)

Kansanterveyslaki (1972) loi terveyskeskusverkoston, ja pitkäaikaissairaiden vanhusten hoito siirtyi terveyskeskusten vuodeosastoille ja sairaaloihin. Vanhainkotien tehtäväksi jäi paljon apua tarvitsevien vanhusten pitkä- ja lyhytaikainen laitoshoido sekä dementia-työ. 1980- luku oli murros vanhustenhoidossa. Näkemys vanhuksista muuttui eristäytyneistä, kuolemaa odottavista olennoista tulevaisuuteen suuntautuneisiin, itseään kehittä-

viin ihmisiin, ja vanhenemisen todettiin olevan luonnollista elämänkaarellista tapahtumaa. Huomattiin myös, että eläkkeelle siirtyminen ei välttämättä muuta yksilön elämäntapaa ratkaisevasti. Kaikki nämä huomiot johtivat ajatusmalliin, jossa vanhustenhuollon ei enää mielletty olevan pelkkää hoidon ja huolenpidon turvaamista ja itsenäisen toimintakyvyn ylläpitämistä, vaan osallistumista yhteiskuntaan ja sosiaalisen kanssakäymisen tukemista ja säilyttämistä. (Rintala 2003, 124.) Vuonna 1984 voimaan tuli VALTAVAlainsäädäntöuudistus, jonka päämääränä oli lisätä vanhuspalvelut tarpeita vastaaviksi, kotona pärjäämisen tukemista edistäviksi palvelukokonaisuuksiksi. 1980-luvun vanhuspoliittinen strategi puuttui alueelliseen tasa-arvoon ja avohuoltopalveluiden lisäämiseen. (Niemelä 2008, 7.) Nämä uudistukset kuitenkin keskeytyivät 1990-luvun mukanaan tuomaan lamaan. Sosiaaliturvajärjestelmä oli valtion leikkauksien pääasiallinen kohde. (Rintala 2003, 145.)

Vanhustenhuollon viimeisin suuri muutosprosessi on saanut alkunsa vuoden 1993 valti-onosuusuudistuksesta, jossa kunnat saivat luvan järjestää sosiaali- ja terveystalvetut itsenäisesti, järjestämällä niitä kuntayhteistyönä tai hankkimalla ne ostopalveluina. Uudistuksen myötä kunnissa ryhdyttiin laskemaan kustannuksia, ja alkoi palveluiden ulkoistaminen ja palveluntuottajien kilpailuttaminen. Näitä palveluita olivat muun muassa siivous, ateriat sekä turva- ja yöhoitopalvelut. (Heikkinen & Marin 2002, 41 – 42.)

Nykyisin vanhuspalvelujen ensisijainen tavoite on asiakkaiden itsenäisen asumisen tukeminen omassa kodissaan. Kotihoidolla, omaishoidontuella sekä erilaisilla tukipalveluilla pyritään turvaamaan tarvittavat palvelut vanhuksen kotiin. Asumispalvelut ovat vaihtoehto kotona asumiselle, jos vanhuksen palvelujen tarpeeseen ei kyetä vastaamaan kotiin annetuilla palveluilla. Laitoshiitoon turvaudutaan silloin, kun vanhuksen sairaudet ja hoidon tarve sitä vaativat. (Elo 2006, 60 – 68.)

Ajan saatossa on siis tutkittu ja ymmärretty, että vanhuus ei aina johda auttamattomasti heikkoon toimintakykyyn ja syrjäytymiseen, vaan siihen kuuluu myös hyvinvoinnin lisääntymistä ja mahdollisuus kehittyä. Näiden asioiden oivaltaminen edistää edelleen vanhustenhoidon ja vanhuspalvelujärjestelmien kehittymistä ja toteutusta. Tämän päivän vanhuspalveluiden tavoitteena on hyvän elämänlaadun turvaaminen tukemalla vanhusten itsenäistä ja turvallista elämää sekä heidän toimintakykynsä ylläpitämistä ja parantamista. Iäkkäitä pyritään hoitamaan voimavaralähtöisesti. Palveluiden tavoit-

teena on antaa ikääntyneille kunkin yksilöllistä tilannetta ja tarpeita vastaavaa tukea ja hoitoa.

Mielestäni on hyvä ymmärtää historian vaikutusta nykypäivän vanhustenhoitoon, koska muutos 1900-luvun alun vanhusten asumisen järjestämisestä kodinhoitoapuun ja siitä tämän päivän kokonaisvaltaisesti huomioivaan hoitotyöhön on suuri. Monet ikäihmiset eivät vielääkään sisäistä vanhuspalveluiden muutosta, vaan odottavat esimerkiksi kotihoidon tarjoavan vain kodinhoitoapua, kuten siivousta ja heille oman toimintakyvyn tukeminen, ei puolesta tekeminen, voi olla haastava asia ymmärtää.

Vanhustyön itsessään voi määrittää siten, että se on monimuotoista ikäihmisten parissa tehtävää työtä, jota tarjoavat erilaiset toimintayksiköt sekä organisaatiot. Työ on luonteeltaan elämää monipuolisesti tukevaa hoito- ja huolenpitotyötä jonka perimmäisenä tarkoituksena on ylläpitää toimintakykyä ja vastata ikäihmisen toiveisiin ja tarpeisiin. Vanhustyön perustehtävä on turvata ikääntyvän kokonaisvaltainen elämänlaatu ja hyvinvointi. Se on asiakkaan hoitamista hänen voimavaransa huomioon ottaen niin, että hän ikääntymisestään, sairauksistaan tai toimintakyvyn vajavuuksistaan huolimatta voisi elää mahdollisimman toimintakykyisenä ja hyvinvoivana kotona, palveluasunnossa tai laitoksessa. (Backman, Paasivaara, Voutilainen & Isola 2002, 70–71.)

Vanhustenhoitotyön perusta on hoitotieteessä. Tieteenalaa joka tarkastelee vanhuutta ja vanhenemista ilmiönä, kutsutaan gerontologiaksi. Se on hyvin monitieteistä koska ihminen on kokonaisuus, joten gerontologista tutkimusta tehdään sosiologian, biologian, psykologian, ravitsemus- ja kasvatustieteen, tilastotieteen sekä kliinisen lääketieteen alueilla. Kaikki nämä eri alueet yhdessä tutkivat vanhenemista sen eri osa-alueilta. (Medina, Vehviläinen, Haukka, Pyykkö & Kivelä 2006, 14.)

4 Vanhuspalvelujärjestelmä

Vanhuspalvelujärjestelmään kuuluu paljon erilaisia toimijoita, joiden kaikkien päämääränä on tukea ja hoitaa ikääntyneen väestön hyvinvointia ja terveyttä. Toimijoita järjes-

telmässä ovat kaikki hallinnosta perushoittoon asti. Opinnäytetyöhön on valittu tietyt palvelut ja toimijat siksi, että ne ovat osa Lieksan kaupungin tarjoamia vanhuspalveluita, jotka toimivat laajassa mittakaavassa osana moniammatillista vanhustyötä.

4.1 Hyvinvoinnin edistäminen ja palvelutarpeen arviointi

Suomen terveyden edistämisen politiikkaohjelmassa (Valtioneuvosto 2007) korostetaan terveyden edistämisen näkökulman entistä laajempaa omaksumista. Terveyden edistäminen tulisi tapahtua niin yhteiskunnallisen päätöksenteon tasolla, palvelujärjestelmässä kuin järjestöissä ja yksilötasolla. Ohjelmassa painotetaan ehkäisevän työn näkökulmaa, joka tulee huomioida kaikissa terveystaluuissa. Ehkäisevän työn painopisteen tulee olla ongelmien ehkäisyssä sekä niiden varhaisessa tunnistamisessa ja puuttumisessa. Ohjelma korostaa yhteiskunnallisesti tehtävää laaja- alaista yhteistyötä perusterveydenhuollon, erikoissairaanhoidon sekä sosiaalityön kanssa.

Ennalta ehkäisevän toiminnan, kuten ennaltaehkäisevänhoitotyön merkitys sosiaali- ja terveydenhuollossa korostuu koko ajan enemmän vanhusten määrän lisääntyessä. Sen tarkoituksena on lisätä terveitä ja toimintakykyisiä elinvuosia, myöhentää säännöllisten palveluiden tarvetta ja mahdollistaa kotona asumista. Yli 75 vuotiaat tarvitsevat apua päivittäisissä toiminnoissaan huomattavasti enemmän kuin nuoremmat ja tutkimusten mukaan vanhuksset haluavat asua omissa kodeissaan mahdollisimman kauan. Tämän edellytyksenä on vanhusten turvallisuuden tunteen kokeminen ja avun saamisen mahdollistaminen. (Häkkinen 2002, 12.)

Uusi vanhuspalvelulaki puuttui iäkkäiden henkilöiden sosiaali- ja terveystaluujujen saantiin, ja sitä halutaan turvata lainsäädännöllä. Uuden lain tavoitteena on edistää ikääntyneiden hyvinvointia ja kaventaa hyvinvointieroja, tukea ikääntyneiden osallisuutta ja voimavaroja, edistää ikääntyneiden itsenäistä suoriutumista puuttamalla ajoissa toimintakyvyn heikkenemiseen ja sen riskitekijöihin ja turvata ikääntyneiden palvelutarpeen arviointiin pääsy ja määrältään ja laadultaan riittävät palvelut. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2013.) Ennaltaehkäisevä toiminta on valtiontaloudellisestikin tarkasteltuna tärkeä ja kauaskantoisesti tarkasteltuna edullinen toimintamuoto. Sairauksien ja toimintakyvyn alenemisen varhainen toteaminen on ihmisen elämänlaadun kannalta

olennaista ja ajoissa aloitettu toiminta voi estää elämänlaadun muutosten huonompaan suuntaan etenemisen tai palauttaa jo heikentynyttä toimintakykyä. (Koponen 2005, 1.)

Sosiaalihuoltolakiin lisättiin vuonna 2006 säännökset palvelutarpeen arvioinnista joka sisältää suosituksen ikäihmisten toimintakyvyn arvioinnista. Suosituksen tarkoituksena on edistää ikäihmisten toimintakyvyn arviointia osana palvelutarpeen arviointia. Sen käyttötarkoitukset ovat moninaiset. Arvioinnin avulla voidaan määritellä hoito- ja palvelusuunnitelmien tekeminen, palveluiden ja voimavarojen kohdentuminen sekä kuntoutuksen ja muiden toimintakykyä parantavien toimenpiteiden ja palveluiden vaikutuksen mittaaminen. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2006.)

Palvelutarpeen arviointi on kunnan antamaa, maksutonta palvelua, johon kaikilla 75 vuotta täyttäneillä henkilöillä on lakisääteinen oikeus (Sosiaalihuoltolaki 710/ 1982). Palvelutarpeen arviointi on aina sosiaali- ja terveyspalvelujen myöntämisen perusteena. Palvelutarpeen arvioinnin tarkoituksena on selvittää, onko ikäihmisellä tarvetta kotihoitoon tai asumispalveluihin, asunnon muutostöihin, omaishoidontukeen, toimeentuloturvaan tai kuljetuspalveluun. Arviointiin osallistuvat asuinkaupungin sosiaali- ja terveydenhuollon työntekijät yhdessä ikääntyneen henkilön ja hänen omaistensa kanssa. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2006.)

Palvelutarpeen arviointi on parhaimmillaan sosiaali- ja terveydenhuollon ammattilaisten aktiivista tiimityötä yhdessä asiakkaan ja hänen omaistensa kanssa. Näin ollen asiakkaan tilanteesta saadaan laaja ja kokonaisvaltainen käsitys. Kokonaiskuvan saamiseksi olisi käytettävä erilaisia, kunnilla käytössä olevia, toimintakyvyn mittareita ja arviointijärjestelmiä ja niistä saatavaa tietoa tulisi täydentää haastattelujen ja kotikäyntien avulla. Palvelutarpeen arvioinnin tekevän sosiaali- ja terveydenhuollon ammattihenkilön tulisi huomioida arvioinnissaan palvelutarve ja asiakkaan toimintakyky kattavasti. Se tulisi tehdä yhteistyössä omaisten kanssa, valita käytettävät toimintakyvyn mittarit ja arviointijärjestelmät huolella, perehtyä tietojen keruun jälkeen niiden analysointiin ja tulosten tulkintaan ja hyödyntää tuloksia mahdollisimman monipuolisesti. Mikäli arvioinnin perusteella nähdään tarpeelliseksi järjestää palveluita, asiakkaalle on laadittava hoito- ja palvelusuunnitelma tarvittavista palveluista ja tukitoimista. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2006.)

Hoito- ja palvelusuunnitelma on kirjallinen tiivistelmä vanhuksen tilanteesta, hänen tarvitsemistaan palveluista ja konkreettisista auttamisen keinoista. Usein hoito- ja palve-

lusuunnitelmasta käytetään lyhennettä HOPASU, ja se siis koostuu palvelujen tarpeesta, tilanteiden ratkaisuihin valituista keinoista ja palveluista sekä kuntoutumisen tavoitteista. Suunnitelmaan kuuluu aina tehdyn HOPASU:n seuranta ja päivittäminen tarvittaessa. (Medina ym. 2006, 63.)

Palveluntarpeen arviointi on ammattitaitoa vaativaa, moniammatillista yhteistyötä sosiaali- ja terveystarpeiden edustajien kesken. Koska asiakkaiden ja potilaiden arviointi on jatkuvaa, päivittäistä työtä sosiaali- ja terveystarpeiden yksiköissä, kunnissa on perustettu vanhustenhuollon työryhmiä, jotka arvioivat ikääntyneen ihmisen terveyttä ja toimintakykyä ja esittävät sopivaa asuin- tai hoitopaikkaa. Lieksassa työryhmä käyttää nimeä Palveluntarpeenarviointi-työryhmä eli PTA-ryhmä. Ryhmä kokoontuu kerran viikossa, ja arviot asiakkaista perustuvat hoitohenkilökunnan (lähi-, perus- ja sairaanhoitajat, sosiaalityöntekijät, muistihoitaja, kuntahoitajat, fysioterapeutit) ja lääkäreiden tekemiin arvioihin, asiakkaalta ja omaisilta saatuun tietoon ja asiakkaasta tehtyyn RAVA-indeksiin. (Palveluntarpeenarviointi-työryhmä 2013.)

RAVA -mittaria käytetään toimintakyvyn ja päivittäisen avun tarpeen arvioinnissa. Toimintakykyä arvioidaan seuraavien toimintojen avulla: näkö, kuulo, puhe, liikkuminen, rakon toiminta, suolen toiminta, syöminen, lääkitys, pukeutuminen, peseytyminen, muisti ja psyyke. Mittarin avulla asiakkaalle lasketaan RAVA indeksi. Mitä korkeammat pisteet RAVA mittauksella saadaan, sen enemmän tukea ja apua ikäihminen tarvitsee päivittäisissä toimissaan. (Terveyden – ja hyvinvoinninlaitos 2011 – 2012a.)

Arviointia voidaan tehdä myös laitoksissa. Lieksassa tähän on erikoistunut Yrjönhovin tukikeskus, jonka keskeisin perustehtävä on asiakkaan elämäntilanteen ja palveluntarpeen arviointi, kuntoutus ja suunnitelmallinen kotiutus. Arviointijakson aikana asiakkaan tilannetta seurataan ympäri vuorokauden ja etsitään ratkaisuja kotona asumisen ongelmiin moniammatillisesti. Moniammatillisuus näkyy lääkäreiden, hoitajien, kuntoutuspalvelun, kotihoidon ja tukipalvelun tarjoajien yhteistyönä. Myös muut asumisvaihtoehdot otetaan huomioon kuten palvelutalot, pienkodit, tehostettu palveluasuminen ja yksityiset hoitokodit. Ennen asiakkaan kotiutumista fysioterapeutti voi tehdä asiakkaan kotiin kotikartoituksen, jossa hän katsoo kotona pärjäämiseen liittyvät saneeraustoimet, kuten tukikahvojen asennukset ja pienet asunnon korjaustoimenpiteet, kuten luiskien rakentamiset ja kynnysten poistot. (Lieksan kaupunki 2011a.)

4.1.1 Muistihoitajan työ osana arviointia ja ennaltaehkäisyä

Normaaliin vanhenemiseen kuuluvat vähäiset muistin ja tiedonkäsittelyn muutokset. Uusia asioita voi oppia, mutta oppiminen ja päättelykyky ovat hitaampia kuin nuoremmilla. Jos muisti alkaa heiketä voimakkaammin, olisi syyn selvittäminen tärkeää, koska muistiongelmista voidaan hoitaa lähes puolet. Näissä ongelmissa syinä ovat usein parannettavat sairaudet tai lääkkeiden haittavaikutukset. Myös ajoissa havaitun muistisairauden etenemistä voidaan huomattavasti hidastaa. (Medina ym. 2006, 101.)

Muistihoitajan tutkimuksiin kuuluvat vanhuksen ja hänen omaistensa kanssa keskustelu sekä erilaiset muistin ja kognitiivisten kykyjen arviointiin tarkoitetut testit, kuten Mini Mental State eli MMSE -testi ja CERAD-tehtäväsarja (Medina ym. 2006, 100). MMSE on lyhyt muistin ja tiedonkäsittelyn arviointiin tarkoitettu testi joka soveltuu edenneen dementia-asteisen muistisairauden seulontaan ja seurantaan. Testin tehtävät heijastavat kielellisiä kykyjä, orientaatiota, mieleen painamista ja palauttamista, tarkkaavaisuutta ja toiminnanohjausta, laskutaitoa sekä hahmotuskykyä. (Terveyskirjasto 2013.) CERAD-tehtäväsarja eli Consortium to Establish a Registry for Alzheimer's Disease koostuu yhdeksästä tehtävästä, jotka kartoittavat kognitiivisten toimintojen osa-alueita. Tehtäväsarjassa arvioidaan sekä välitöntä että viivästyntä muistia, hahmottamista, nimeämistä ja toiminnan ohjausta ja sujuvuutta ja otetaan huomioon ne keskeiset älyllisen toiminnon osa-alueet, jotka erityisesti heikkenevät muistisairauksien alkuvaiheissa. (Terveys- ja hyvinvoinninlaitos 2011 – 2012b.)

Muistihoitajan työn tavoitteena on muistihäiriöiden ja dementoivien sairauksien varhainen tunnistaminen sekä tarvittaessa jatkotutkimuksiin ohjaaminen. Hänen toimintansa painoalueita ovat toimintakyvyn ja elämänlaadun ylläpitäminen ja kotona asumisen tukeminen sekä omaisille jaettava tieto. Muistihoitaja tekee yhteistyötä muiden asiantuntijoiden ja palveluntuottajien kanssa. (Medina ym. 2006, 101.)

4.1.2 Vanhustyön sosiaalityöntekijän työ osana arviointia ja ennaltaehkäisyä

Vanhustyössä sosiaalityön keskeinen tehtävä on tukea ja vahvistaa ikääntyneen omaa suoriutumista, sosiaalista toimintakykyä, elämönhallinnan mahdollisuuksia ja ongelmanratkaisukykyä. Sosiaalityön tehtävä on myös turvata ikääntyneille kuuluvat sosiaaliset oikeudet ja etuudet. Turvaamisella edesautetaan vanhusten pärjäämistä ja ennaltaehkäistään palveluista syrjäytymistä. Työn sisältö koostuu ikääntyneiden yksilöllisestä tukemisesta, heidän sosiaalisen verkostonsa lujittamisesta, palvelujen kehittämisestä ja koordinoinnista sekä sen varmistamisesta, että ikääntyneen eläke- ja muut sosiaaliturvaetuudet ovat kunnossa, hänen perushoitonsa ja tarvittavat palvelut on turvattu ja ikääntyneellä on riittävästi tietoa hoito-, kuntoutus- ja palvelumahdollisuuksistaan. Sosiaalityöntekijä antaa neuvontaa ja ohjausta asumiseen, palveluihin ja taloudellisten etuuksien hakemiseen sekä toimeentuloon liittyvissä asioissa konkreettisesti. Hän selvittää ongelmatilanteita ja etsii ratkaisuvaihtoehtoja yhdessä asiakkaan, omaisten sekä muiden yhteistyötahojen kanssa. (Lieksan kaupunki 2010a.)

4.2 Kuntoutumista edistävä ja ylläpitävä toiminta

Vanhustyössä olennainen osa jokaista vanhustalouden osa-alueita on kuntoutus. Se on esimerkiksi hoitajan kuntouttavaa työtä, joka tarkoittaa vanhuksen oman toimintakyvyn edistämistä ja/ tai ylläpitoa vanhuksen omien voimavarojen mukaisesti. Se on myös päivätoimintaa joka kuntouttaa asiakkaan sosiaalista kanssakäymistä sekä se on fysioterapeuttien ja kuntahoitajien antamaa fyysisen kunnan ja toimintakyvyn parantamista /ylläpitoa.

Ihmisen toimintakyvyn osa-alueet on jaoteltu neljään: fyysiseen, psyykkiseen, sosiaaliseen ja hengelliseen. Jos jokin näistä osa-alueista heikkenee huomattavasti, toimintakyvyn kokonaisuus huononee ja vanhuksen kyky selviytyä arjesta vaikeutuu. Toimintakyvyn osa-alueet liittyvät kiinteästi toisiinsa ja niitä on hankala eritellä. Siksi onkin tärkeää huomioida asiakas / potilas kokonaisuutena. (Lähdesmäki & Vornanen 2009, 21.)

Fyysinen toimintakyky tarkoittaa kaikkia niitä elementtejä, joita tarvitaan suoriutumiseen arkielämän toiminnoista kuten tasapainoon, alaraajojen lihasvoimaan, kykyyn kävellä ja kykyyn käyttää käsivoimiaan ja kehon hallintaan. Fyysinen toimintakyky on

jaettavissa yleiskestävyys-, lihaskuntoon ja liikkeiden hallintakykyyn. Vanhuksen fyysisen toimintakyvyn tukemisen päätavoite on tukea hänen omaa itsenäistä suoriutumistaan mielekkäällä ja tavoitteellisella tavalla. Jokainen hoitaja kykenee auttamaan fyysisen toimintakyvyn edistämistä ja ylläpitoa päivittäisissä tehtävissään, mutta siihen erikoistunut henkilökunta ovat kuntahoitajat ja fysioterapeutit. (Lähdesmäki & Vornanen 2009, 22.)

Lieksassa vanhuksille on useita erilaisia ohjattuja liikuntaryhmiä. Terveyskeskuksen tiloissa toimii fysioterapia, jonka tehtävä alueena ovat poliklinikkatoiminta lääkärin läheteellä, ryhmätoiminta sydän-, Parkinson-, tukielin- ja liikuntaelinasiakkaille sekä avoryhmälle. Tehtäväalueena ovat myös vuodeosastotoiminta, jatkokuntoutusasiakkaiden kuntoutus (neurologiset, ortopediset, kirurgiset asiakkaat), fysioterapianeuvonta, leikkausta ennen ja jälkeen tapahtuvat ohjaukset ja kotikäynnit lääkärin läheteellä. (Lieksan kaupunki 2010b.)

Psyykkisen toimintakyvyn edistämiseen ja ylläpitämiseen liittyy myös jokaisen hoitajan antama päivittäinen tuki ja apu. Psyykkisen toimintakyvyn osa-alueita ovat muisti, oppiminen, havainnointi, motivaatio ja mieliala. Myös kyky huomata omat vahvuudet ja itsearvostus ovat hyvin tärkeitä osa-alueita. (Lähdesmäki & Vornanen 2009, 24).

Sosiaalinen toimintakyky on kykyä toimia toisten ihmisten kanssa erilaisissa elämän tapahtumissa ja tilanteissa. Vanhuksella sosiaalinen verkko muodostuu kaikista niistä elämässä jäljellä olevista omaisista, sukulaisista, ystävistä, tuttavista ja hoitajista. Siis kaikista niistä, jotka muodostavat hänelle tukiverkoston. Yksi osa sosiaalista kuntoutusta on päivätoiminta, jonka tarkoituksena on tukea kotona asumista, edistää sosiaalista kanssakäymistä, antaa virikkeitä, tukea omatoimisuutta, kuntouttaa, mahdollistaa asiakkasta hoitavan omaisen työssä- ja asioilla käyntiä sekä tukea kotihoidon työtä. Lieksassa toimii Päiväkeskus Karpalo, joka tarjoaa asiakkailleen monipuolista palvelua ja toimintaa. Keskuksesta voi ruokailla, viettää aikaa ja tavata muita ihmisiä sekä harrastaa esimerkiksi liikuntaa ja askartelua. Siellä voi myös osallistua kerhoihin ja juhliin. (Lieksan kaupunki 2012a.)

Hengellinen toimintakyky on osa-alue, johon kuuluu uskonto, elämäkatsomus, aatteet ja arvot mutta myös luottamus toisiin ihmisiin. Asiakkaan / potilaalla nämä ovat kiinteä

osa hänen minuuttaan ja sitä tulee hoitotyössä kunnioittaa. Hoitotyö nähdään inhimillisenä toimintana, moraalisenä velvollisuutena, tunteina, ihmisten välisenä vuorovaikutuksena sekä terapeuttisena auttamisena. Hoitamiseen liittyy tuolloin aito luottamus, kunnioitus ja arvostus toista ihmistä kohtaan sekä empaattinen kyky asettua toisen asemaan. (Lähdesmäki & Vornanen 2009, 25.)

4.3 Kotona asumisen tukeminen

Jo aiemmin mainittujen tutkimusten mukaan vanhukset haluavat elää kotonaan niin kauan kuin se vain on mahdollista. Koti tuo monelle ikääntyvälle psyykkisen turvan, jossa on paljon muistoja ja siellä asumiseen liittyy voimakkaasti vapauden, elämänhallinnan ja itsemääräämisen tunne. Koti on vahva osa ihmisen minuutta. (Elo 2006, 44.)

Ihmisille fyysisen ympäristön ominaisuudet ovat hyvinvointiin kokonaisvaltaisesti vaikuttavia tekijöitä. Ikääntyessä aistit, motoriikka ja kognitiiviset taidot heikentyvät sekä kyky selvitä päivittäisistä toiminnoista turvallisesti ja viihtyisästi vaarantuu. Monet pitkäaikaissairaudet voivat myös rajoittaa ikääntyneiden arkielämää. Tällöin keskeiseksi selviytymiskeinoksi muodostuvat arjen toiminnot turvallisesti mahdollistava fyysinen ympäristö. (Elo 2006, 37.)

Vanhusten kotona asumista edistää omaishoito. Se tarkoittaa hoitoa, jossa lähiomainen hoitaa omaehtoisesti vanhusta kotona. Kunta tekee omaishoidon tuesta ja siihen sisältyvistä palveluista päätöksen, ja omaishoitaja tekee kunnan kanssa omaishoitosopimuksen. Hoidettavalle laaditaan myös hoito- ja palvelusuunnitelma yhdessä kunnan työntekijän, omaisen ja asiakkaan kanssa. Omaishoitajalle maksettavan palkkion suuruus riippuu hoidon sitovuudesta. Tuen saantiin ei ole subjektiivista oikeutta, vaan tukea myönnetään kunnassa käytettävissä olevien määrärahojen mukaan. (Lieksan kaupunki 2013b.)

Omaishoitajalla on myös lakisääteinen oikeus vähintään kolmen vuorokauden mittaiseen vapaaseen kuukaudessa, jos hän on kuukauden aikana sidottu hoitoon ympärivuorokautisesti. Lieksassa on käytössä palveluseteli, jolla omaishoitaja voi ostaa vapaapäiviensä ajaksi hoiva- ja hoitopalvelun sosiaalilautakunnan tehtävään valitsemilta yrittäjiltä. (Lieksan kaupunki 2011b.)

Lieksassa kotihoito on melko uusi termi, joka on muodostunut kun kotipalvelu ja kotisairaanhoito yhdistyivät vuosina 2009 – 2010 (Pekkanen 2013, 6). Nykyään puhutaan siis kotihoidosta ja se on kunnan antamaa, maksullista avohoitoa. Hoidon perustana on asiakkaille yksilöllisesti laadittu palvelu- ja hoitosuunnitelma, jota päivitetään hoidon tarpeen mukaan. Kotona asumisen tueksi voidaan käyttää kotihoidon palveluiden lisäksi erilaisia tukipalveluita, kuten ateriapalvelua, siivouspalvelua ja turvpuhelinta. (Medina ym. 2006, 46.)

Kotihoidon tavoitteena on turvata asiakkaan kotona selviytyminen mahdollisimman pitkään tukemalla asiakkaan omaa fyysistä ja psyykkistä toimintakykyä tarvittavien palveluiden avulla. Näitä palveluita ovat palvelutarpeenarvointi, ohjaus ja neuvonta, kuntoutumisen tukeminen, omatoimisuuden ja toimintakyvyn tukeminen, ravitsemuksesta huolehtiminen, henkilökohtaisesta hygieniasta huolehtiminen, lääkehoidon toteutus, sairaanhoidollisten toimenpiteiden suorittaminen ja seuranta. Kotihoidosta peritään maksu palvelun määrän ja palvelun käyttäjän maksukyvyn mukaisesti. (Lieksan kaupunki 2013c.)

Kotihoitoa tarjotaan tilapäisenä ja säännöllisenä palveluna. Tilapäistä kotihoitoa annetaan satunnaiseen hoidon tarpeeseen kuten äkillisen sairastumisen, leikkauksesta toipumisen tai omaishoitajan tilapäisen avun tarpeen yhteydessä. Säännöllinen kotihoito tapahtuu vähintään kerran viikossa ja perustuu hoito- ja palvelusuunnitelmaan. (Lieksan kaupunki 2013c.) Kotiin annettavat avopalvelut ovat myös keino, joilla myöhennetään vanhusten laitoshoitoon siirtymistä ja näin ollen hillitään sosiaali- ja terveysten kasvu. Jos laitoshoitoon siirtymistä kyetään siirtämään muutamilla vuosilla, on se valtiontaloudellisesti merkittävä säästö. (Rintala, Jämsä & Soukainen 2010, 37.)

4.4 Asumispalvelut

Asumispalvelut ovat sosiaalihuoltolain mukaisia sosiaalipalveluja. Niiden järjestämisestä vastaa kunta, ja ne on tarkoitettu henkilöille, jotka tarvitsevat tukea ja palveluja asumisensa järjestämiseen. Asumispalveluiden tavoitteena on, etteivät puutteelliset asumisolot aiheuta esimerkiksi laitospalvelujen tarvetta. Kunta tukee omassa kodissa selviytymistä myöntämällä korvausta asunnon muutostöihin kuten luiskien rakentami-

seen, tukiin ja niiden asentamiseen, pesutilojen saneerauksiin jne. Korvausta saavat ikäihmiset ja vammaiset, joille muutostyöt mahdollistavat asumisen jatkamisen kotona. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2011.)

Omasta työhistoriastani käsin tiedän, että lieksan syrjäseuduilla asuu vielä vanhuksia, jotka pärjäisivät fyysisesti kotonaan, mutta asumisolosuhteet tekevät asumisesta hankalaa tai mahdotonta. Heille on esimerkiksi tarjolla Lieksan Vanhaintaloyhdistys ry:n ja Lieksakoti -yhdistyksen ylläpitämiä vuokra-asuntoja. Näihin asuntoihin on mahdollisuus saada omatoimisuutta ja toimintakykyä tukevaa kotihoitoa (Lieksan kaupunki 2007).

Pienkotien tarkoituksena on antaa asukkailleen turvallinen ja kodinomainen asumismuoto yhdessä toisten vanhusten kanssa. Näin sosiaalinen kanssakäyminen vanhusten välillä mahdollistuu, ja yksinäisyyden aiheuttamat pelot ja toimintakyvyn alenemiset pyritään ehkäisemään. Lieksassa toimii useita pienkoteja, jotka ovat kerrostalo-, rivitalo- tai omakotitaloasuntoja. Pienkodeissa asukkailla on oma huone, mutta yhteiset oleskelu-, wc- ja peseytymistilat. Hoitohenkilökunta pienkodeissa tulee kotihoidon kautta, ja palvelut järjestetään yksilöllisen tarpeen mukaan. Kotihoito tekee tarvittavat käynnit aamusta iltaan ja yksityinen palvelun tarjoaja hoitaa yöhoidon sitä tarvitseville. (Lieksan kaupunki 2012b.)

Tehostetusta palveluasumisesta puhutaan silloin kun asiakas tarvitsee enemmän ja ympärivuorokautisesti hoivaa ja valvontaa. Tehostetussa palveluasumisessa henkilökuntaa on paikalla vuorokauden ympäri ja se on suunnattu vanhuksille, joilla on fyysisen, psyykkisen sekä sosiaalisen toimintakyvyn alentumista niin paljon, etteivät he selviydy kotona asumisesta edes täyden kotihoidon avun ja omaisten ja yksityisten palvelutuottajien antaman avun turvin. Tehostetun palveluasumisen asukasvalinnat tekee Palveluntarpeenarviointityöryhmä ja asumisyksiköt ovat yhteisöjä, joissa asukkaat saavat tarpeidensa mukaan itsenäisyyttä ja omatoimisuutta tukevan palvelukokonaisuuden. Lieksassa tehostettua palveluasumista tarjoavat Partalanmäen palvelukoti sekä Yrjönhovin palvelukoti. Tehostetun palveluasumisen tarkoituksena on edelleen tukea asukkaiden omatoimisuutta omien voimavarojen mukaisesti ja luoda kodinomaisen, turvallisen asuinympäristö, jossa asukkaat säilyttävät yksityisyytensä, itsemääräämisoikeuden sekä oman elämäntyytyväisensä mahdollisimman pitkään. Palvelukodin tarkoitus on tarjota van-

huksille turvallinen asuinympäristö niin pitkälle kuin se on asiakkaan oman terveydentilan kannalta mahdollista. (Lieksan kaupunki 2012c.)

4.5 Laitoshoito

Lieksa tarjoaa lyhytaikaislaitoshoitoa Yrjönhoivin tukikeskuksessa (josta on kerrottu kohdassa Arviointi ja ennaltaehkäisy) sekä pitkäaikaista laitoshoidon terveyskeskuksen vuodeosasto 2:lla (Lieksan kaupunki 2010c.)

Terveyskeskuksen vuodeosasto 2 on tarkoitettu henkilöille, joiden toimintakyky on heikentynyt siinä määrin, etteivät he tule toimeen kotona eivätkä selviydy palveluasunnossa. Heillä on lisäksi muita somaattisia eli toistuvasti lääketieteellistä huomiota vaativia sairauksia. Osastohoito on ympärivuorokautista sisältäen perushoito- ja hoivapalvelun sekä sairaanhoidon. Palveluun kuuluu auttaminen päivittäisissä toiminnoissa, kuntoutus, potilaan tukeminen ja opastaminen erilaisissa elämäntilanteissa sekä saattohoito. Osastohoidon tavoitteena on turvata potilaan oma toimintakyky ja kokonaisvaltainen hyvä olo. (Lieksan kaupunki 2010c.)

Intervallihoido eli vuorohoido on myös yksi osasto 2:lla järjestettävä palvelumuoto. Se on tarkoitettu tilapäistä hoitoa tarvitseville henkilöille, esimerkiksi omaishoitajan vapaapäivien ajaksi ja heille, jotka tarvitsevat säännöllisen intervallihoidopaikan kotihoiton tueksi. Intervallijakso on useimmiten ennalta sovittu jakso, joka sisältää perushoitoa sekä kuntoutusta. Jakson tarkoituksena on ylläpitää ja edesauttaa asiakkaan selviytymistä kotona sekä omaishoitajan jaksamista. (Lieksan kaupunki 2010c.)

Lieksassa vuosikymmeniä toiminut vanhainkoti muuttui palvelukodiksi vuonna 2011-2013. Muutos pohjautui Lieksan vanhuspoliittiseen toimintaohjelmaan joka on vanhuspalvelujen tavoite- ja toimenpidesuunnitelma siitä, miten vastata vanhusväestön palvelutarpeisiin. Vanhuspoliittinen toimintaohjelma puolestaan pohjautuu Vanhuspoliittisen tavoite- ja strategiatoimikunnan mietintöön, jossa yhtenä tavoitteena oli ikäihmisten pitkäaikaisen laitoshoidon uudistaminen sosiaali- ja terveystoimien yhteistyönä siten, että tavoitteena olisivat kodinomaiset, hoivatyypiset toimintayksiköt. (Lieksan kaupunki.)

5 Opinnäytetyön tarkoitus ja määritelmät

Tämän toiminnallisen opinnäytetyön tehtävänä oli tuottaa palveluopas Lieksan kaupungin vanhustyöhön. Opas on tarkoitettu lieksalaisille ikäihmisille ja heidän omaisilleen tietolähteeksi sekä vanhustyössä työskenteleville palveluohjauksen työvälineeksi. Tavoitteena oli luoda selkokielenen, helppolukuinen ja ymmärrettävä, sähköisessä muodossa oleva opas, joka julkaistaan Lieksan kaupungin internet sivuilla ja on sieltä mahdollista tulostaa paperiversioksi. Palveluoppaan tarkoitus on siis avata palvelut niin, että asiakas ymmärtää mitä palvelua hän voi saada kulloinkin, kun huomioidaan hänen kokonaisvaltainen elämäntilanteensa ja työntekijöillä olisi jokin konkreettinen työväline josta saa tukea palveluohjaukseen.

Opinnäytetyö voidaan toteuttaa ammattikorkeakouluissa pääsääntöisesti kahdella tavalla, joko tutkimuspainotteisena tai kehittämispainotteisena opinnäytetyönä. Keskeistä niissä on tutkimuksellinen ote ja kehittämisen näkökulma. Opinnäytetyön tulisi olla työelämälähtöinen, käytännönläheinen sekä alan tietojen ja taitojen hallintaa osoittava. (Diakonia-ammattikorkeakoulu 2010, 32.)

Kehittämispainotteisesta opinnäytetyöstä käytetään myös nimitystä toiminnallinen opinnäytetyö. Sen tavoitteena on käytännön toiminnan ohjeistaminen, opastaminen, toiminnan järjestäminen tai järjeistäminen. Toiminnallisessa opinnäytetyössä yhdistyvät sekä käytännön toteutus että sen raportointi. (Vilka & Airaksinen 2003, 9–10.) Kehittämispainotteiset opinnäytetyöt ovat joko produktioita tai kehittämishankkeita. Produktion tarkoitus on tehdä joku tuotos tai palvelu tietylle käyttäjäryhmälle. Se voi myös kehittää työvälineitä käytännön toimintaan. Tuotos voi olla käytännön työhön liittyvä ohjeistus tai opastus, esimerkiksi palveluopas. (Diakonia-ammattikorkeakoulu 2010, 33–34.) Toiminnallisella opinnäytetyöllä on toimeksiantaja (Vilka & Airaksinen 2003, 51).

Palveluohjausta käytetään työmenetelmänä silloin, kun halutaan jakaa tietoa palveluista. Palveluohjauksessa palvelut kootaan asiakkaan tueksi ja lievennetään palvelujärjestelmän hajanaisuutta. Palveluohjauksella tarkoitetaan asiakaslähtöistä ja asiakkaan etua korostavaa työmenetelmää. (Eloranta & Punkainen 2008, 181.) Tavoitteena toiminnas-

sa on tunnistaa asiakkaan yksilölliset tarpeet ja järjestää asiakkaalle hänen tarvitsemansa palvelut ja tuki. Yksilölle tehtävän palveluohjauksen keskeinen sisältö on neuvonta, koordinointi ja asianajo, joihin liittyy palvelujen tarpeen yksilöllinen arviointi, suunnittelu ja voimavarat. Kuntalaisille tulee tiedottaa vuosittain palveluista, joita kunta tarjoaa ikäihmisilleen. (Sosiaali- ja terveysministeriö & Suomen Kuntaliitto 2008, 151.)

Palveluopas on yksi mahdollisuus tähän tiedottamiseen.

6 Opinnäytetyön luotettavuus ja eettisyys

Tarkastelen toiminnallisen opinnäytetyön eettisyyttä ja luotettavuutta lähdekritiikin, tiedon luotettavuuden ja soveltuvuuden sekä omien eettisten ratkaisujeni pohjalta. Sormunen & Poikela (2008, 62.) ovat kirjoittaneet informaatiosta, informaatiolukutaidosta ja oppimisesta. Heidän mukaansa lähdekritiikin avulla voidaan varmistaa käytettävän lähteen luotettavuus seuraavin kriteerein: lähteen luotettavuus, asianmukaisuus, ajantasaisuus, puolueettomuus ja kattavuus. Tämä koskee kaikkia lähteitä; sekä painettua tekstiä että verkkolähteitä. Kriteereinä voi käyttää myös kysymyksiä: kuka on kirjoittanut, mitä on kirjoittanut, miksi hän sen kirjoittanut, milloin ja kenelle kirjoitus on kohdennettu. Näiden kriteerien mukaisesti olen etsinyt, rajannut ja hyväksynyt lähteet teoriapohjalle.

Sormusen ym. (2008, 63) mukaan teoksen tai verkkosivujen tekijä kertoo paljon siitä, kuinka luotettava sivuston sisältämä informaatio on. Mitä luotettavampi on taho, sen enemmän voi luottaa siihen, että tuotettu tieto on asianmukaista. Etsiessäni teoriatietoa lähteistä, olen suhtautunut informaatioon varauksellisesti jos tekijää ei ole ollut tiedossa. Myös julkaisun motiivit ja asiasisällön virheettömyys ovat tärkeitä asioita. Jos kyseinen lähde on tehty kaupallista tarkoitusta varten tai taustalla on jokin ideologinen katsanto, ei julkaisua voi pitää puolueettomana. Olen käyttänyt lähteenä paljon verkkosivuja, jolloin edellisten kriteereiden lisäksi olen huomionut niiden päivitysajankohdan.

Sormunen ym. (2008, 64) ovat kirjoittaneet lähdekritiikin olevan osa informaatiolukutaitoa. Informaatiolukutaitoinen henkilö siis kykenee tunnistamaan ja rajaamaan tiedontarpeensa, etsimään informaatiota tehokkaasti ja tuloksettaasti, arvioimaan löytämäänsä informaatiota sekä vertailemaan informaation kanavia ja lähteitä. Lähdetiedon sovel-

tuvuutta opinnäytetyöhöni olen tarkastellut oman työhistoriani ja lähijohtajien kanssa tekemän yhteistyön valossa. Lähteistä löytynyttä tietoa on pitänyt vielä arvioida Lieksan kaupungin palveluihin ja tarkistaa niiden paikkaansa pitävyys.

Eettisyys opinnäytetyössä näkyy siten, että tuotos eli palveluoppas on suunnattu ikäihmisille tietolähteeksi ja näin ollen se edistää ihmisten hyvinvoinnin ja oikeuksien toteutumista tiedon saamisen osalta. Teoriaa kirjoittaessani olen merkinnyt kaikki lähdemerkinnät, mistä lähteistä olen tietoa käyttänyt ja näin ollen lukijoilla on tiedossa mitkä ovat lähteistä saatua tietoa ja mitkä omaa pohdintaani.

7 Palveluoppaan tuottaminen

7.1 Suunnittelu

Tausta tälle opinnäytetyölle oli toimeksianto palveluoppaasta, jossa käsiteltäisiin Lieksan kaupungin tarjoamat vanhuspalvelut palveluiden saatavuuden porrastuksen mukaisesti. Olen siis tietoisesti rajannut vanhuspalvelut kaupungin antamaan palveluun ja jätän yksityiset- sekä kolmannen sektorin palveluntuottajat pois.

Opinnäytetyöni prosessi alkoi syksyllä 2012, jolloin sain toimeksiannon. Aloitin työni keräämällä taustatietoa teoriapohjaan ja suunnittelemalla runkoa palveluoppaalle. Suunnitteluvaihe kestitkin koko syksyn ja tammikuussa 2013 aloitin varsinaisen kirjoitustyön sekä helmikuussa yhteydenotot lähijohtajiin palveluoppaan sisällön toiveiden suhteen.

Seuraavaksi otin yhteyttä vanhustyönjohtajaan oman lähijohtajani välityksellä ja teimme opinnäytetyön toimeksiantosopimuksen (liite 1), jossa sitouduin tekemään vanhustyön palveluoppaan Lieksan kaupungin ohjeistuksen mukaisesti PDF-muotoon ja toimeksiantajan omaksi harkinnaksi jää, painavatko he siitä paperiversion jaettavaksi. Toimitan toimeksiantajilleni myös muokattavan Word- tiedoston, että päivittäminen olisi helppoa.

Sopimuksen teon jälkeen otin sähköpostitse yhteyttä Lieksan kaupungin viestintäsihteeriin ja sovin tapaamisen koskien palveluoppaan ulkonäköä. Sain vastausviestin sähkö-

postilla, jossa hän antoi linkin Lieksan kaupungin työntekijöille tarkoitettuun palveluun, Woorumiin, josta saisin lisätietoa kaupungin uuden, vuonna 2012 käyttöön otetun graafisen ilmeen toteuttamiseen. Pyysin viestintäsihteeriltä myös henkilökohtaista tapaamista asiaa koskien, ja tapasimme ohjauksen merkeissä maaliskuussa 2013. Kävimme tapaamisessa läpi sitä, mitä materiaalia olen kerännyt opasta varten ja kuinka laaja siitä tulisi, sekä graafista ulkoasua ja muotoilua pohjautuen siihen, että oppaan tulisi olla helposti tulostettavissa.

7.2 Toteutus ja väliarviointi

Keväällä 2013 kokoonnuimme yhdessä kotihoidon vastaavien hoitajien, muistihoitajan ja sosiaalityöntekijän kanssa. He lukivat opinnäytetyön suunnitelman ja yhdessä kävimme läpi asiasisällön paikkaansa pitävyyttä ja sovimme, ettei oppaaseen laiteta yhteystieto- kohtiin nimiä, vain puhelinnumeroita, joista lisätietoa saa. Palveluoppaan käyttöikä piteni tällä tavoin. Samalla kävimme läpi itse palveluoppaaseen tulevia vanhuspalvelukokonaisuuksia ja niiden asiasisältöä. Olin miettinyt jo aiemmin oppaan rungoksi ennaltaehkäiseviä palveluita, palvelutarpeen arviointia, kotihoitoa, tehostettua palveluasumista sekä laitoshoidoa. Palaverissa runkoon lisättiin sisältöä Lieksan tämänhetkisen palveluiden saatavuuden mukaisesti. Palaverissa päätimme myös palveluoppaan nimen, ja monien ehdotusten jälkeen Lieksan vanhustyön palveluportaat – oikeat palvelut oikeaan aikaan – nimi valittiin sopivaksi.

Palveluoppaan ulkoasu määräytyi Lieksan kaupungin graafisen ilmeen mukaisesti, eli fontti (Verdana), fonttikoot ja kuvat ovat graafisen ilmeen ohjeistuksen mukaisia ja viestintäsihteerin luvalla käytössäni. Koska ulkoasu oli valmiiksi määritelty kyseisiltä osilta, minun ei tarvinnut käyttää aikaa niiden miettimiseen, vaan aloitin suoraan kirjoittamaan palveluoppaan sisältöä. Kirjoitin palveluopasta kesän 2013 aikana ja elokuussa lähetin sen kuuteen palveluyksikköön luettavaksi. Pyysin vastausta kysymyksiin: Eteenkö opas palveluportaiden mukaisesti ja realistisesti sekä saako oppaasta konkreettisen tiedon siitä, mitä palvelua voi saada mihinkin aikaan ja mitkä asiat palvelun saatavuuteen vaikuttavat? Sain määräaikaan mennessä kolme palautetta oppaan sisällöstä ja sen toimivuudesta. Opas koettiin positiivisena työvälineenä, jossa palvelut olivat esitelty realistisesti ja palveluportaiden mukaisesti. Joitakin muutoksia pyydettiin tekemään yhteystietoihin ja lisäämään tietoa voimavaraalähtöisyydestä vanhustyössä.

7.3 Valmis palveluopas ja toimivuuden arviointi

Opinnäytetyön projektina syntyi 22 sivuinen palveluopas (liite 2). Se on A4 kokoinen ja tulostettavissa PDF- muodossa. Kuten Lieksan kaupungin vs. vanhustyön johtajan kanssa tekemässä toimeksiantosopimuksessa sovin, kaupunki voi itse määrittää, laittaako oppaan omille internet sivuilleen. Opas on kirjoitettu mahdollisimman selkeällä kielellä ja fontti on suuri ja helposti luettava. Otsikot ja yhteystietojen puhelinnumerot on lihavoitu, joten ne löytyvät helposti.

Työtä teetti yhteystietojen paikkaansa pitävyden tarkistaminen, oppaan väliarviointiin lähettäminen eri toimintayksiköihin sekä sieltä tulleiden korjausehdotusten muokkaaminen. Työn ongelmakohtana oli useiden eri tahojen kanssa tehtävä yhteistyö. Halusin ottaa huomioon kaikki Lieksan kaupungin vanhustyötä tekevät työyksiköt ja heidän toiveensa oppaan suhteen, mutta yhteistä palaveria heidän kanssaan oli mahdotonta järjestää. Näin ollen viestin eri toimintayksiköiden kanssa sähköpostilla, puhelimitse ja muutamien kanssa kokouksissa keskustellen. Osa yksiköistä vastasi sähköposteihin ajallaan, toiset hyvin viiveellä, jos ollenkaan. Ymmärrän että toimintayksiköiden ajankäyttö muuhun kuin välttämättömään asiakastyöhön on joskus rajallista, joten siksi etenin oppaan teossa niillä tiedoilla, joita minulla oli. Prosessin kulun arviointia en myöskään voinut pyytää koska toimeksiannon kanssani tehnyt vs. vanhustyönjohtaja ei enää työskentele kyseisessä tehtävässä.

Koska väliarviointiin sain toimeksiantajiltani vain muutamia vastauksia, oppaan arviointiin tarvittiin myös laajempi näkemys. Valmiin palveluoppaan luki neljä yli 70 vuotia lieksalaista henkilöä. Heistä kolme oli naisia, yksi mies. Nämä henkilöt valikoitui-
vat sattumalta. Valintaperusteena oli, etteivät he olleet aikaisemmin toimineet vanhustyössä, joten heillä ei ole tietoa siitä kuinka palvelut järjestetään ja olivat iältään sen ikäisiä, että vanhuspalvelut tulisivat mahdollisesti ajankohtaiseksi seuraavan viiden vuoden aikana. Tapasin henkilöt oman tuttavapiirini kautta. Annoin henkilöille tulostetun version oppaasta, ja sovimme jokaisen kanssa ajankohdan palautteelle. Ennalta laadittuja kysymyksiä en heille antanut, ohjeistin vain lukemaan oppaan. Kun sitten tapasin heidät, keskustelimme läpi seuraavat asiat: Saako oppaasta tiedon, kuka palveluja saa ja

millä perusteilla niitä järjestetään? Onko opas selkeä ja eteneekö se palveluportaiden mukaisesti?

Keskustelun perusteella opas on selkeä ja etenee loogisesti. Oppaasta selviää palveluiden saatavuus, mutta kaksi neljästä oppaan lukeneesta olisi halunnut vielä tarkemmin tietoa kriteereistä, joiden perusteella palveluita järjestetään sekä kohtaan 3, Kotona asumisen tukeminen, lisätietoa tukipalveluista ja niiden järjestäjistä. Perustelen tiedon rajaamisen sillä, että palveluopas olisi selkeä ja tiivis paketti ja jokaisella haluavalla on mahdollisuus kysyä lisätietoja palvelunumeroista, jotka oppaaseen ovat merkitty. Kohdan 3 tukipalveluita on erittäin paljon ja ne on eritelty oppaassa olevan hyperlinkin alle kattavasti, joten en kokenut tarpeelliseksi niitä enää erikseen kirjata.

Palveluoppaan sisältämä informaatio on tarkoitettu työvälineeksi kaikille vanhustyössä työskenteleville, jotka ohjaavat ikäihmisiä löytämään oikeaa palvelua sekä asiakkaille ja heidän omaisilleen tietolähteeksi. Ikäihmisten verkkopalveluiden internet -sivuilla on esitelty kaupungin palvelut melko kattavasti, mutta ne ovat hajautettuna useiden pää- ja väliotsikoiden alle ja tiedon löytyminen voi olla hankalaa.

8 Pohdinta

Valitsin toiminnallisen opinnäytetyön, koska tarkoitukseni oli tehdä jotakin konkreettista ja hyödyllistä. Arviointien perusteella palveluopasta tullaan käyttämään. Oppaan teon mielekkyyttä lisäsi se, ettei tällaista opasta ole vielä tehty Lieksan kaupungille.

Opinnäytetyöprosessini eteni sykleissä. Prosessi ei ollut jatkuvaa konkreettista tekemistä, vaan se muodostui kirjoittamisen vaiheista ja vaiheista, jolloin annoin ajatusten kehittyä ja jäsentyä kaikessa rauhassa. Teoriatiedon kerääminen palveluoppaan taustalle oli mielestäni yhtä tärkeää kuin opinnäytetyön prosessin kuvaus, sillä mielestäni kriittisesti valittu tietopohja selventää miksi ja miten vanhustyötä tehdään, mihin lakeihin ja säännöksiin ne pohjautuvat ja mitkä ovat kaupungin velvollisuudet vanhustyön järjestämisessä. Sanon kriittisesti valitut siksi, että teoriatieto ei ole kirjoitettu keskustelupalstojen tai vapaasisältöisten internet tietosanakirjojen pohjalta, vaan oikeaan tutkimustietoon pohjautuvien tietolähteiden ja ajan tasalla olevan tiedon pohjalta.

Opasta koostaessani oma tietoni ja ymmärrys palveluiden järjestämisestä lisääntyivät huomattavasti, ja tieto tukee omaa, palvelukeskuksessa tehtävää, työtäni. Palveluohjaus on tärkeä osa sosiaali- ja terveydenhuoltotyötä. Sillä edistetään yhteistoimintaa eri organisaatioiden ja hallinnonalojen välillä ja se on työtapa, joka korostaa asiakkaan etua ja ottaa vastuun asiakkaan palvelukokonaisuudesta. Palveluohjauksessa huomioidaan yhdessä asiakkaan kanssa hänen tarvitsemansa palvelut, palveluiden hankkiminen ja huolehditaan, että asiakkaan asiat etenevät suunnitelman mukaisesti. Oppaaseen kerätyn tiedon avulla voin ohjata asiakkaita ja heidän omaisiaan palveluiden piiriin oikea-aikaisesti ja oikeiden prosessien kautta.

Palveluopas tarvitsee säännöllistä päivittämistä, ja vielä tässä vaiheessa ei ole tietoa, kuka opasta vastaisuudessa päivittää. Päivittäminen on kuitenkin suhteellisen helppoa, koska opas on sähköisessä muodossa. Oppaaseen tietoa etsiessäni koin, että opinnäyte-työni syvensi myös näkemystäni siitä, millaista on olla ikäihminen nykyajan tietoyhteiskunnassa jossa tieto on haettavissa useiden informaatiolähteiden kautta. Tiedon saamisella on merkitystä hyvän ikääntymisen, itsemääräämisoikeuden ja oman elämänsä osallisuuden kannalta.

Jatkokehittämismahdollisuutena palveluopasta voisi muokata niin, että sitä voi käyttää osissa. Eri palvelualoilla (kuntoutus, kotihoito, laitoshoido) on erilaisia palveluohjauksen tarpeita, joten oppaassa olevia tietoja voi tarkentaa tarvittavilta osin ja tehdä niistä asiakkaille jaettava versio. Nyt tehdyn palveluoppaan pohjalta voidaan lähteä kehittämään vastaavanlaista opasta myös muille kunnan asiakasryhmille kuten esimerkiksi mielenterveys asiakkaille, joilla ei välttämättä ole tietoa siitä, mitä palvelua ja etuuksia he voivat saada ja millä kriteereillä niitä annetaan. Eri asiakasryhmien tarpeiden kartoitus voisi näin olla tarpeen.

Tutkimusideana olisi yleinen kartoitus ikäihmisten tiedonsaantitarpeista lieksassa. Tutkimus siitä miten, mistä ja mitä kautta ikäihmiset saavat ja hankkivat tietonsa ikäihmisten palveluista ja etuuksista olisi tärkeää. Samalla voisi huomioida asiakkaiden toiveita tiedonsaantikeinoista ja tavoista. Tutkimuksessa voisi huomioida seuraavat asiat: saavuttaako tieto kaikki alueen ikäihmiset ja saavatko he tiedon hyvissä ajoin, onko kaupungin tiedotus ikäihmisten palveluista tarpeeksi tehokasta ja jos tulokset näyttäisi-

vät siltä, ettei tieto kohtaa tiedon tarvitsijaa, voisi miettiä kuinka tiedotusta voitaisiin kehittää. Koska lieksassa, kuten useimmissa muissakin kunnissa, sähköiset palvelut ovat yleistyneet, olisi myös syytä tutkia kuinka voidaan taata kaikkien ikäihmisten tiedon- saanti tasapuolisesti koska kaikilla ei ole kykyä tai mahdollisuutta käyttää sähköisiä palveluita.

Lähteet

- Backman, K., Paasivaara, L., Voutilainen, P. & Isola, A. 2002. Hyvän hoitotyön erityispiirteet ikäihmisten hoidossa - gerontologisen hoitotyön haaste. Saarijärvi: Gummerus.
- Diakonia ammattikorkeakoulu.2010. Kohti tutkivaa ammattikäytäntöä – opas. Diakonia ammattikorkeakoulun julkaisuja.
www.diak.fi/opiskelu/.../Kohti%20tutkivaa%20ammattikäytänää.pdf.
 30.9.2013.
- Elo, S. 2006. Teoria pohjoissuomalaisten kotona asuvien ikääntyneiden hyvinvointia tukevasta ympäristöstä. Lääketieteellinen tiedekunta. Hoitotieteen ja terveyshallinnon laitos. Oulu: Oulu university press.
- Eloranta, T. & Punkainen, T. 2008. Vireään vanhuuteen. Helsinki: Sanoma pro oy.
- Halonen J. (toim.) Rakennemuutostarkastus 2011. Kuntaliiton verkkojulkaisu.
<http://www.kunnat.net/fi/Kuntaliitto/media/tiedotteet/2011/12/Rakennemuutostarkastus/rakennemuutostarkastus.pdf>. 20.11.2012.
- Heikkinen, E. & Marin, M. 2002. Vanhuuden voimavarat. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- Häkkinen, H. 2002. Ehkäisevät kotikäynnit vanhuksille. Suomen kuntaliitto. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- Koponen, T. 2005. Palveluasunnon rakentaminen omaan kotiin ja olemassa olevaan asuinkantaan Palsu- projekti 2002 – 2004. Kehittyvät vanhuspalvelut julkaisuja 2005. Yleisjäljennös. Helsinki: Painopörssi.
- Koskinen, S. 1990. Vanhusten aseman ja vanhuspolitiikan muotoutuminen. Teoksessa Koskinen, S., Mäntykenttä, M., Ollikainen, P., Ovaska, V., Satka, M. & Urponen, K. (toim.) Elämästä ja kairoilta. Rovaniemi: Lapin korkeakoulun monistuskeskus.
- Lieksan kaupunki. Vanhustyö. Vanhuspoliittinen tavoite- ja toimintaohjelma v.2005–2010.
www.lieksa.fi/dman/...phx/...lieksajupa/.../vanhuspoliittinen+ohjelm
 a. 18.1.2013.
- Lieksan kaupunki. 2007. Asumispalvelut.
<http://www.lieksa.fi/Resource.phx/sivut/sivut-lieksajupa/palvelut/asuminen/asuminen.htx>. 30.9.2013.
- Lieksan kaupunki. 2010a. Vanhustyön sosiaalityöntekijä.
<http://www.lieksa.fi/Resource.phx/sivut/sivut-lieksajupa/palvelut/ennaltaehkaisevat/sosiaalityontekija.htx>. 20.2.2013.
- Lieksan kaupunki. 2010b. Fysioterapia. <http://www.lieksa.fi/Resource.phx/sivut/sivut-lieksajupa/palvelut/terveydensairaanhoito/fysioterapia.htx>. 30.9.2013.
- Lieksan kaupunki 2010c. Vuodeosastohoito.
<http://www.lieksa.fi/Resource.phx/sivut/sivut-lieksajupa/palvelut/terveydensairaanhoito/vuodeosasto.htx>. 22.2.2013.
- Lieksan kaupunki. 2011a. Yrjönhovin tukikeskus.
http://www.lieksa.fi/Resource.phx/sivut/sivut-lieksajupa/palvelut/lyhytaikaisjavuorohoito/yrjonhovintukikeskus.htx?locale=fi_FI
 I. 5.3.2013.

- Lieksan kaupunki. 2011b. Palveluseteli omaishoitajien vapaapäiviin.
<http://www.lieksa.fi/Resource.phx/sivut/sivut-lieksajupa/tuet/palveluseteli/omaishoitajanvapaapaiiin.htx>. 10.5.2013.
- Lieksan kaupunki. 2012a. Päiväkeskus Karpalo.
<http://www.lieksa.fi/Resource.phx/sivut/sivut-lieksa-karpalohanke/paivakeskus/index.htx>. 19.9.2013.
- Lieksan kaupunki. 2012b. Pienkodit. <http://www.lieksa.fi/Resource.phx/sivut/sivut-lieksajupa/palvelut/asuminen/pienkoti.htx>. 22.2.2013.
- Lieksan kaupunki. 2012c. Palvelukodit. <http://www.lieksa.fi/Resource.phx/sivut/sivut-lieksajupa/palvelut/asuminen/partalanmaenpalvelukoti.htx>. 5.3.2013.
- Lieksan kaupunki. 2013a. <http://www.lieksa.fi/Resource.phx/sivut/sivut-lieksa/esittely/index.htx>. 30.9.2013.
- Lieksan kaupunki. 2013b. Omaishoidon tuki.
<http://www.lieksa.fi/Resource.phx/sivut/sivut-lieksajupa/tuet/omaishoidontuki/omaishoidontuki.htx>. 10.5.2013.
- Lieksan kaupunki. 2013c. Kotihoito. <http://www.lieksa.fi/Resource.phx/sivut/sivut-lieksajupa/palvelut/kotonaasumistatukevat/kotipalvelu.htx>. 30.9.2013.
- Lähdesmäki, V. & Vornanen, L. 2009. Vanhuksen parhaaksi- hoitaja toimintakyvyn tukijana. Helsinki: Edita Publishing oy.
- Medina, A., Vehviläinen, S., Haukka, U.-M., Pyykkö, V. & Kivelä, S.-L. 2002. Vanhustenhoito. Helsinki: Sanoma Pro.
- Niemelä, M. 2008. Julkisen sektorin reformin pitkä kaari Valtava uudistuksesta Paras hankkeeseen. Sosiaali- ja terveysturvan tutkimuksia. Vammala: Vammalan kirjapaino.
- Numminen, H. & Vesala, H. 2002. Ikääntymisen määrittely. Kehitysvammaliitto. Hoitotieteen ja terveyshallinnon laitos. Oulun yliopisto.
<http://herkules.oulu.fi/isbn9514269012/html/index.html>. 14.1.2013.
- Nurmi, M. 2006. Yleistä vanhenemisestä. <http://www.nettineuvo.fi/index.asp>. 3.10.2013.
- Palvelutarpeenarviointi-työryhmä. 2013. Lieksa, 25.9.2013, Yrjönhovin palvelukeskus. Viikkopalaveri.
- Pekkanen, T. 2013. Lieksan kotihoidon työntekijöiden näkemys tiimityön toiminnasta ja kehittämistarpeista. <http://urn.fi/URN:NBN:fi:amk-201304194681>. 2.9.2013.
- Rajaniemi J. 2007. Sosiaaligerontologia katseita ikäihmisten arkeen. Teoksessa Rajaniemi, J., Heimonen, S., Sarvimäki A. & Tiuhonen A. (toim.) Ikääntyneiden arki. Näkökulmia ikäihmisten arjen kysymyksiin. Oraita 3/2007. Ikäinstituutti.
- Rintala, T. 2003. Vanhuskuvat ja vanhustenhuollon muotoutuminen 1850-luvulta 1990-luvulle. Tutkimuksia 132. Helsinki: Stakes julkaisut.
- Rintala, T., Jämsä, A. & Soukainen J. 2010. Vanhuspalvelut. Säännöllinen kotihoito. Valtiontalouden tarkastusviraston tuloksellisuustarkastuskertomus 214/2010. Helsinki: Edita Prima oy.
- Sormunen, E. & Poikela, E. 2008. Informaatio, informaatiolukutaito ja oppiminen. Tampere: Tampere University Press.
- Sosiaalihuoltolaki 710/1982.
- Sosiaali- ja terveysministeriö. 2006. Ikäihmisten toimintakyvyn selvittäminen osana palvelutarpeen arviointia sosiaalihuollossa. Tiedote 5/2006.
<http://www.stm.fi/tiedotteet/tiedote/-/view/1258673#fi>. 18.1.2013

- Sosiaali- ja terveysministeriö & Suomen Kuntaliitto. 2008. Ikäihmisten palvelujen laatusuositus. Sosiaali- ja terveysministeriö julkaisuja 2008:3. Helsinki.
http://www.stm.fi/julkaisut/nayta/_julkaisu/1063089. 22.1.2013
- Sosiaali- ja terveysministeriö. 2011. Asumispalvelut ja asunnon muutostyöt.
http://www.stm.fi/sosiaali_ ja_ terveyspalvelut/sosiaalipalvelut/asumispaalvelut. 19.9.2013.
- Sosiaali- ja terveysministeriö. 2012. Vanhuspalvelulaki vahvistaa ikäihmisen asemaa. Yläkulma kirjoitussarja. <http://www.stm.fi/ylakulma/artikkeli/-/view/1812504>. 19.9.2013.
- Sosiaali- ja terveysministeriö. 2013. Iäkkään henkilön sosiaali- ja terveyspalvelujen saannin turvaaminen. Lainsäädäntöhankkeet.
http://www.stm.fi/vireilla/lainsaadantohankkeet/sosiaali_ ja_ terveydenhuolto/ikaantyneet. 19.9.2013.
- Terveyden- ja hyvinvoinninlaitos. 2011-2012a. Toimia –toimintakyvyn mittaamisen ja arvioinnin kansallinen näkökulma. RAVA –mittari.
<http://www.thl.fi/toimia/tietokanta/mittariversio/93/>. 30.9.2013.
- Terveyden- ja hyvinvoinninlaitos. 2011-2012b. Toimia –toimintakyvyn mittaamisen ja arvioinnin kansallinen näkökulma. CERAD –kognitiivinen tehtäväsarja.
<http://www.thl.fi/toimia/tietokanta/mittariversio/90/>. 30.9.2013.
- Terveyskirjasto. 2013. <http://www.terveyskirjasto.fi/xmedia/hoi/hoi50044d.pdf>. 30.9.2013.
- Vaarama M. 2008. Ikääntyminen voimavarana ja haasteena. Yhteinen vastuu hyvästä vanhuudesta- seminaari 2.4.2008. Vantaa. Luentomateriaali.
- Valtioneuvosto.2007. Terveyden edistämisen politiikka ohjelma.
<http://valtioneuvosto.fi/tietoarkisto/politiikkaohjelmat-2007-2011/terveys/ohjelman-sisaeltoe/fi.pdf>. 19.9.2012
- Vilka, H. & Airaksinen, T. 2003. Toiminnallinen opinnäytetyö. Helsinki: Kustannus-osakeyhtiö Tammi.

POHJOIS-KARJALAN
AMMATTIKORKEAKOULU

OPINNÄYTETYÖN TOIMEKSIANTOSOPIMUS

Toimeksiantaja	
Organisaation nimi:	Lieksän kaupunki / Vanhustyön palvelut
Toimeksiantajan edustaja:	Leena Vallius
Osoite:	Jokikatu 2
Puhelinnumero:	04010 44333
Sähköposti:	leena.vallius@lieksa.fi

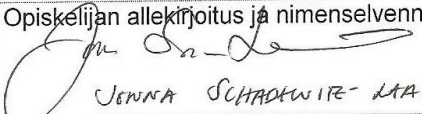
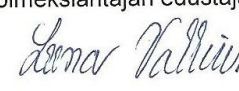
Opiskelijan/opiskelijoiden tiedot	
Koulutusohjelma:	Hoitotyön koulutusohjelma
Opiskelijanumero(t) ja nimi(et):	100169B Jenna Schodewitz-Laakkonen
Puhelinnumero:	040 5323438
Sähköposti:	jenna.schodewitz-laakkonen@edu.pkamk.fi jenna.schodewitz-laakkonen@lieksa.fi

Toimeksiantajan sitoumukset
Päättää itse, käyttääkö vanhustyön palveluoppaan PDF-muotoa paperiversioon painamiseen ja vastaa paperiversioon painamiskustannuksista

Opiskelijan sitoumukset Tekee vanhustyön palveluoppaan Lieksan kaupungin ohjeistuksen mukaisesti PDF-muotoon yhteistyössä vanhustyön lähijohdajien kanssa vanhustyönjohtajan

Opinnäytetyön ohjaus PKAMK:ssa	
Ohjaaja(t):	Henna Myllyer, Minna Lappalainen

Opinnäytetyön julkisuus	
Opinnäytetyö on julkinen asiakirja ja se voidaan julkaista Theseus-verkkokirjastossa.	

Allekirjoitukset	
Päiväys 11.3.2013	Opiskelijan allekirjoitus ja nimenselvennys JENNA SCHODEWITZ-LAAKKONEN
Päiväys 17.3.2013	Toimeksiantajan edustajan allekirjoitus ja nimenselvennys Leena Vallius

Lieksan kaupunki

Lieksan vanhustyön palveluportaat
- oikeat palvelut oikeaan aikaan

Lukijalle

Vanhustyö on ikääntyneen ja hänen omaisensa arkielämän sujumisen tukemista ja ikääntyneen omia tarpeita vastaavan hyvän hoidon ja huolenpidon turvaamista. Vanhustyö tarjoaa ikääntyneille ihmisille monipuolisia palveluita, joiden tarkoituksena on toimintakyvyn ylläpitäminen ja hyvä elämänlaatu kotona, kodinomaisessa asumisessa, tehostetussa palveluasumisessa tai laitoshoidossa.

Tämä opas on laadittu sinulle, joka tarvitset lisätietoa Lieksan kaupungin vanhustyön palveluportaista ja hoidon järjestämisestä. **Palveluportaat** sanana tarkoittaa erilaisia vanhuspalveluita, jotka etenevät asteittain aina lievistä tukitoimista laitushoittoon saakka.

Tämän päivän vanhustyössä keskitytään entistä enemmän

- **toimintakyvyn alenemisen ennaltaehkäisyyn**
- **kotona asumisen tukemiseen**
- **asiakkaiden omien voimavarojen tukemiseen itsensä hoidossa ja huolenpidossa.**

Vanhustyössä ennaltaehkäisevät palvelut ovat palveluportaiden ensimmäinen porras. Niiden tarkoituksena on huomata ikäänty-

neen mahdolliset riskitekijät arkielämässä pärjäämiseen ja puuttua niihin ajoissa järjestämällä tarvittavia hoito- ja tukitoimia.

Toinen porras on palvelutarpeen arviointi, joka on pohjana ikääntyneen omia tarpeita vastaavan hoidon järjestämiselle. Palvelutarpeen arviointi tarkoittaa ikääntyneen henkilön tuen ja palvelujen tarpeen selvittämistä.

Palvelutarpeen arvioinnin pohjalta tehdään mahdollinen hoito- ja palvelusuunnitelma, joka etenee myös vanhustyön palveluportaiden mukaisesti.

Ensisijaisena on kotona asumisen tukeminen, joka tarkoittaa ikääntyneen kotona asumista kotihoidon ja muiden tukipalveluiden avulla. Koti voi olla myös pienkoti, jossa ikääntynyt asuu yhdessä muiden ikääntyneiden kanssa.

Kun kotona asuminen ei enää onnistu täysien tukipalveluiden avulla, siirrytään tehostettuun palveluasumiseen, jossa hoito- ja huolenpito on ympärivuorokautista tai jos ikääntynyt tarvitsee ympärivuorokautista lääketieteellistä hoitoa, vuodeosastohoitoon.

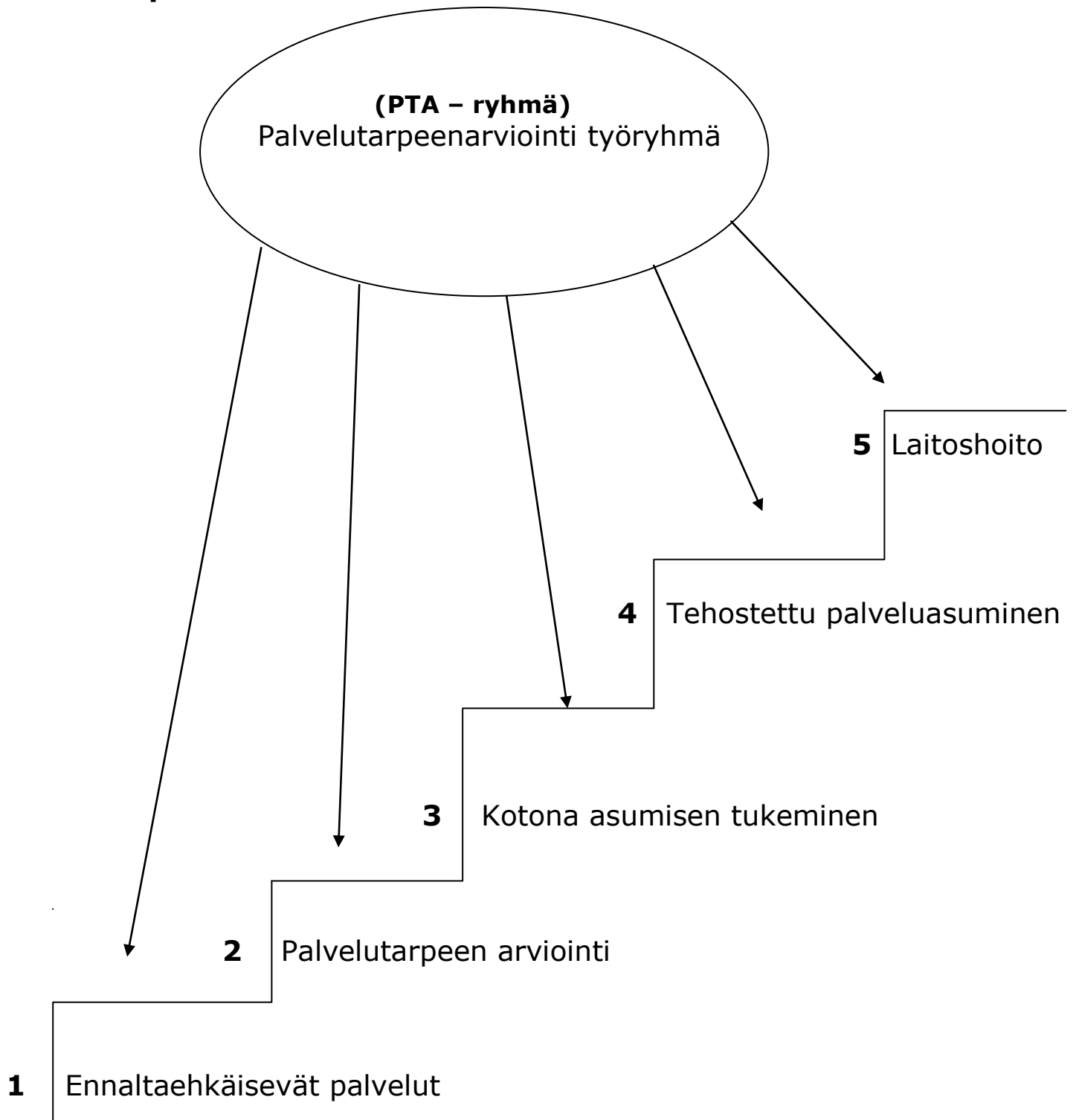
Tämä palveluopas on Lieksan kaupungin vanhustyön toimeksianto ja sen on tehnyt Karelia ammattikorkeakoulun opinnäytetyönä Jonna Schadewitz-Laakkonen.

Sisällys

Vanhuspalveluiden palveluportaat - kaavio	.....	1
Ennaltaehkäisevät palvelut	.....	2
Palvelutarpeen arviointi	.....	6
Kotona asumisen tukeminen	.....	10
Tehostettu palveluasuminen	.....	17
Laitoshoito	.....	18

Palveluportaat -kaavio

1. ENNALTAEHKÄISEVÄT PALVELUT ovat palveluita, joilla ennaltaehkäistään toimintakyvyn alenemista ja tuetaan kotona asumista erilaisin tukitoimin, niin kauan kuin se on järkevästi mahdollista. Ennaltaehkäiseviä palveluita ovat:

- **HEHKO - päivät** ovat hyvinvointia edistävää toimintaa. Ne ovat Lieksan kaupungin järjestämiä tapahtumapäiviä joita järjestetään 2 kertaa vuodessa ja jotka ovat tarkoitettu 70 vuotta täyttävälle ikääntyville Lieksalaisille. Osallistujat tapahtumaan kutsutaan kirjeitse. Kirje lähetetään heille, jotka eivät vielä ole säännöllisen kotihoidon piirissä. Osallistujat kutsutaan ryhmänä mutta tarjolla on myös henkilökohtaista palveluohjausta. Osallistujille lähetetään kutsun mukana kyselylomake, jossa kysytään kattavasti tietoa koti- ja elämäntilanteista, osallistujan arjessa. Lomakkeen vastauksista saadaan tietoa myös osallistujan toimintakyvyn tilanteesta.

Muistihoitaja, fysioterapeutti, Päiväkeskus Karpalon henkilökunta, suuhygienisti ja sosiaalityöntekijä kertovat päivän aikana oman alansa tukipalveluista, joiden avulla torjutaan kotona asumisen uhkia ennaltaehkäisevästi.

Lisätietoja HEHKO – päivistä saa numerosta **04010 44578**

- **Ikäihmisten terveystarkastukset** ovat tarkoitettu 67- vuotiaaille lieksalaisille, jotka eivät ole pitkäaikaishoidossa esimerkiksi perussairautensa vuoksi. Kutsujalla, terveyskeskuksen aikuisvastaanotolla, on lista kyseisenä vuonna 67 -vuotta täyttävistä. Terveystarkastuksiin kutsutaan kirjeitse, jossa mukana on omahoitokaavake sekä laboratoriolähete. Osallistuminen terveystarkastukseen on maksutonta ja vapaaehtoista.

Terveystarkastuksen tarkoituksena on haastattelun ja tutkimuksien avulla saada tietoa asiakkaan terveydentilasta sekä elämäntilanteesta. Terveystarkastuksen perusteella tehdään jatkosuunnitelma.

Lisätietoja terveystarkastuksista saa numerosta **04010 44560**

- **Muistihoitaja**

Muistihoitajan työn tavoitteena on muistihäiriöiden ja dementoi-vien sairauksien varhainen tunnistaminen sekä tarvittaessa jatkotutkimuksiin ohjaaminen. Hänen toimintansa painoalueita ovat toimintakyvyn ja elämänlaadun ylläpitäminen ja kotona asumisen tukeminen sekä omaisille jaettava tieto. Muistihoitaja tekee yhteistyötä muiden asiantuntijoiden ja palveluntuottajien kanssa.

Muistiongelmät voivat ilmetä monin tavoin ja on tärkeää että niihin puututtaisiin ajoissa, koska useimmat muistiongelmät ovat hoidettavissa tai sairauden etenemistä voidaan hidastaa. Asiakkaat voivat itse varata ajan suoraan muistihoitajalta.

Lisätietoja muistihoitajan palveluista saa numerosta **04010 44350**

- **Sosiaalityöntekijä**

Sosiaalityöntekijän tehtävänä on varmistaa, että ikääntyneen eläke- ja muut sosiaaliturvaetuudet ovat kunnossa, hänen perushoitonsa ja tarvittavat palvelut ovat turvattu ja ikääntyneellä on riittävästi tietoa hoito-, kuntoutus- ja palvelumahdollisuuksista. Sosiaalityöntekijä antaa neuvontaa ja ohjausta asumiseen, palveluihin ja taloudellisten etuuksien hakemiseen sekä toimeentuloon liittyvissä asioissa konkreettisesti. Hän selvittää ongelmatilanteita ja etsii ratkaisuvaihtoehtoja yhdessä asiakkaan, omaisten sekä muiden yhteistyötahojen kanssa.

Lisätietoa sosiaalityöntekijän palveluista saa numerosta **04010 44313**

- **Fysioterapeutti**

Fysioterapeutin tehtävänä on väestön terveyden-, toiminta- ja työkyvyn edistäminen ja ylläpitäminen sekä sairauksien ehkäiseminen.

Fysioterapeutti tukee asiakkaita erilaisissa elämäntilanteissa, auttaa löytämään heidän voimavaransa ja parantamaan elämänlaatua yksilöiden ja perheiden parissa sekä yhteisöissä. Fysioterapeutti toimii yhdessä asiakkaan ja heidän omaisten ja muiden läheisten kanssa.

Fysioterapeutin tehtäväkuvaan kuuluu:

- Kotikäynnit ja kodinmuutostöiden arviointi ja toteuttaminen niin, että asiakas pystyisi asumaan kotonaan niin pitkään kuin mahdollista
- Apuvälineiden suunnittelu, hankinta, valinta ja käytön ohjaus
- Ryhmätoiminta, jonka tarkoituksena on saada asiakkaat löytämään oma toimintakykynsä ja ylläpitämään sitä
- Itsehoitopäivien järjestäminen
- Yksilöfysioterapia, jossa asiakas saa yksilöllistä arviointia, ohjausta, neuvontaa, terapeuttista harjoittelua sekä manuaalista ja fysikaalista terapiaa.

Lisätietoja fysioterapia palveluista saa numerosta **04010 44465**

2. LAKISÄÄTEINEN PALVELUTARPEEN ARVIOINTI

tarkoittaa ikääntyneen henkilön tuen ja palvelujen tarpeen selvittämistä. Sillä varmistetaan, että ikäihmiset saavat oikeanlaista apua oikeaan aikaan.

Lain mukaan arviointi on tarkoitettu yli 75-vuotiaille ja sitä voi pyytää arviointia vailla oleva henkilö itse, hänen omaisensa tai joku muu tilanteen tunteva henkilö. **Palvelutarpeen arviointi tehdään lakisääteisesti viikon sisällä yhteydenotosta.** Palvelutarpeen arviointi määräajassa koskee niitä henkilöitä, jotka eivät ole sosiaalipalvelujen piirissä sekä henkilöitä, jotka ovat palvelujen piirissä mutta palvelutarpeessa tapahtuu muutoksia. **Kiireellisissä tapauksissa palvelutarpeen arviointi tehdään viipymättä.**

Arvioinnilla selvitetään, onko ikäihmisellä tarvetta esimerkiksi

- apuvälineisiin, kuntoutusryhmiin ja Toimintakeskus Karpalon toimintaan
- kotihoitoon
- asunnon muutostöihin
- omaishoidontukeen
- toimeentuloturvaan
- kuljetuspalveluun
- tuettuun palveluasumiseen
- laitoshiitoon

Arvioinnin tavoitteena on tukea ikääntyneen omatoimisuutta ja toimintakykyä kun mahdollisiin ongelmatilanteisiin reagoidaan nopeasti.

Palvelutarpeen arvioinnin tarpeesta voi ilmoittaa seuraaviin numeroihin

Sosiaalityöntekijä	04010 44313
Kotihoitotoimisto	04010 44478
Muistihoitaja	04010 44350

ilmoituksen vastaanottaa henkilö, joka kirjaa ilmoituksen ylös. Seuraavaksi ilmoitus käsitellään kerran viikossa kokoontuvassa palvelutarpeen arviointityöryhmässä, jossa päätetään kuka tekee kotikäynnin. Kotikäynnillä ikäihmisen toimintakykyä ja voimavaroja arvioidaan monipuolisesti. Arvioinnin tiedot tuodaan tarvittaessa palvelutarpeenarviointi -työryhmälle. Arvioinnin perusteella tehty palvelupäätös annetaan tiedoksi kirjallisesti tai sähköisesti. Myönnettyt palvelut pohjaavat hoito- ja palvelusuunnitelmaan.

Palvelutarpeen arviointi laitoksessa

Yrjönhoivin tukikeskuksen perustehtävä on asiakkaan elämäntilanteen ja palvelutarpeen arviointi ja suunnitelmallinen kotiutus. Arviointijakson aikana asiakkaan tilannetta seurataan ympärivuorokautisesti ja etsitään moniammatillisia ratkaisuja kotona asumisen pulmiin yhteistyössä lääkäreiden, hoitajien, kuntouttajien, kotihoidon, sosiaalityöntekijän sekä muistihoitajan kanssa. Omaisten kanssa tehtävä yhteistyö on myös hyvin tärkeä osa asiakkaan arvioinnissa, kuitenkin asiakkaan omaa tahtoa kuun-

nellen. Tukikeskustoiminnan tavoitteena on asiakkaan elämäntilanteen ja kuntoisuuden selvittäminen, omien voimavarojen tukeminen sekä palvelujen kokoaminen niin että asiakas voi kotiutua. Myös muut vaihtoehdot otetaan huomioon yksilöllistä jatkosumista ratkaistaessa, kuten vanhusten vuokra- asunnot, pienkodit, tehostettu palveluasuminen ja yksityiset hoitokodit.

Yrjönhovin tukikeskuksen arviointijaksolle haetaan Palvelutarpeen arviointityöryhmän (PTA- ryhmä) kautta, jonne asiakas, hänen omaisensa tai muu tilanteen tunteva henkilö voi täyttää kotihoidosta saatavan kaavakkeen.

Palvelutarpeenarviointi työryhmä (PTA- ryhmä)

Työryhmässä on mukana sosiaalityöntekijä, kotihoidon vastaavat hoitajat, muistihoitaja, fysioterapeutti, vuodeosaston osastonhoitajat ja Yrjönhovin vastaava hoitaja sekä vanhustyönjohtaja.

Arviointityöryhmän tarkoituksena on asiakkaan sijoittaminen hänen toimintakykyään ja avuntarvettaan vastaavaan paikkaan. Hoitomuotoa valittaessa otetaan huomioon asiakkaan kokonaistilanne kuten fyysinen- ja psyykinen toimintakyky, sosiaalinen – ja taloudellinen tilanne sekä aikaisempi palveluiden käyttö.

Ensisijainen hoitomuoto on koti kotihoidon ja muiden tukipalveluiden turvin. Jos kotona selviytyminen ei ole enää mahdollista avun turvin, sijoituspaikka voi olla pienkoti, jonka tarkoituksena on antaa asukkailleen turvallinen ja kodinomainen asumismuoto yhdessä toisten vanhusten kanssa. Hoito pienkodeissa järjestetään yksilöllisen tarpeen mukaisesti kotihoidosta sekä yksityisten

palveluntuottajien kautta. Asiakkaan avuntarpeen kasvaessa sijoituspaikka voi olla myös tehostettu palveluasuminen eli palvelukodit tai yksityiset hoitokodit, joissa henkilökunta on paikalla ympärivuorokautisesti. Asiakkaille, joiden toimintakyky on heikentynyt siinä määrin, etteivät he tule toimeen kotona tai palvelukodeissa sekä heillä on lisäksi muita somaattisia eli toistuvasti lääketieteellistä huomiota vaativia sairauksia, sijoituspaikka voi olla vuodeosastohoito. Osastohoito on ympärivuorokautista sisältäen perushoidon ja -hoiva sekä sairaanhoidon.

Palvelutarpeenarviointi -työryhmä kokoontuu kerran viikossa ja hoidon tarve arvioidaan kiireellisyysjärjestyksessä.

3. KOTONA ASUMISEN TUKEMINEN on ryhmä palveluita, joiden tavoitteena on turvata mahdollisimman normaali, toimintakykyinen ja itsenäinen elämä omassa kodissa.

Kotona asumista tukevia palveluita ovat:

Päiväkeskus Karpalon toiminta, joka tarjoaa monipuolista tekemistä, liikuntaa, juttuseuraa ja ruokailumahdollisuuden arkipäivisin (ruokailumahdollisuus myös viikonloppuisin).

Lisätietoja Päiväkeskuksen toiminnasta saa numerosta

04010 44352 tai osoitteesta

<http://www.lieksa.fi/Resource.phx/sivut/sivut-lieksa-karpalohanke/paivakeskus/index.htx>.

Tukipalvelut kuten ateriat-, siivous-, pesula-, turva-, asioimis-, kuljetus-, lääkehuolto- ja asuinympäristöön liittyvät palvelut.

Lisätietoja tukipalveluista saa numerosta **04010 44313**

tai osoitteesta <http://www.lieksa.fi/Resource.phx/sivut/sivut-lieksajupa/palvelut/kotonaasumistatukevat/tukipalvelut.htx>

Kuntoutuspalvelut

Kuntoutuksen tavoitteena on asiakkaan toimintakyvyn, itsenäisen selviytymisen, hyvinvoinnin ja elämänhallinnan edistäminen tai heikkenemisen hidastaminen. Kuntoutus on aina suunnitelmallista ja pitkäjänteistä ammatillista toimintaa. Se on tavoitteellista yhteistyötä kuntoutujan kanssa. Kuntoutus voi olla sekä yksilö tai ryhmäkohtaista. Kuntoutus sisältää toimenpiteitä, joiden avulla pyritään saavuttamaan toimintoja tai korvaamaan jonkin toiminnon menetystä tai puuttumista tai toiminnallista rajoitusta.

Kuntoutuspalvelut on tarkoitettu iäkkäille ihmisille, joiden toimintakyky on äkillisesti heikentynyt tai joilla on selvä riski sen heikkenemiseen sekä heille, joilla jokin sairaus aiheuttaa toimintakyvyn heikkenemistä.

Lääkärin lähetteen mukaisia kuntoutuspalveluja tarjoavat kunnalliset sosiaali- ja terveydenhuollon yksiköt sekä yksityiset palveluntuottajat.

Rintamaveteraanikuntoutukseen voivat hakea vuosien 1939–45 sotiin osallistuneet rintamasotilastunnuksen omaavat henkilöt. Kuntoutusta voi hakea avo- tai laitospalveluun. Avokuntoutus on fysikaalinen hoitajakso 15 kertaa paikallisessa hoitolaitoksessa tai veteraanin kunnosta riippuen hoitoa on mahdollista saada myös kotiin.

Kuntoutushakemuksia saa terveyskeskuksesta. Tämän liitteeksi tarvitaan kuntoutussuunnitelma, jonka voi pyytää lääkäriltä. Ha-

kemukset toimitetaan terveyskeskuksen potilastoimistoon. Haku-aika on tammikuun loppuun mennessä, jonka jälkeen johtava lääkäri tekee päätöksen kuntoutuksesta yleensä maaliskuussa.

Lisätietoja kuntoutuspalveluista saa numerosta **04010 44536** ja rintamaveteraanikuntoutuksesta numerosta **04010 44505**

Sotavamma- ja vammaispalvelut

Palvelut on tarkoitettu vähintään 20 %:n haitta-asteen omaaville sotainvalideille. Palvelut sisältävät siivous- ja kodinhoitoavun sekä tarvittavat tukipalvelut ja ovat käyttäjille maksuttomia.

Lisää tietoa: www.valtiokonttori.fi/vakuutus/sotainvalidit tai numerosta **04010 44478**

Vammaispalvelulain mukaiset palvelut

Vammaispalvelulain tavoitteena on edistää vammaisten henkilöiden tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta muihin kuntalaisiin nähden. Erityispalveluiden ja tukitoimien avulla turvataan ja tuetaan vaikeavammaisten henkilöiden omatoimista suoriutumista.

Vammaispalveluina annetaan vaikeavammaisten palvelut:

- Asunnon muutostyöt ja asuntoon kuuluvat välineet ja laitteet
- Tulkkipalvelut
- Palveluasuminen
- Kuljetuspalvelut

Lisätietoja asiasta

Johtava sosiaalityöntekijä **04010 44305**

Sosiaalityöntekijä **04010 44311**

Omaishoito

Vanhusten kotona asumista edistää omaishoito. Se tarkoittaa hoitoa, jossa lähiomainen hoitaa omaehtoisesti vanhusta kotona. Kunta tekee omaishoidon tuesta ja siihen sisältyvistä palveluksista päätöksen ja omaishoitaja tekee kunnan kanssa omaishoitosopimuksen. Hoidettavalle laaditaan myös hoito- ja palvelusuunnitelma yhdessä kunnan työntekijän, omaisen ja asiakkaan kanssa. Omaishoitajalle maksettavan palkkion suuruus riippuu hoidon sitovuudesta. Tuen saantiin ei ole subjektiivista oikeutta, vaan tukea myönnetään kunnassa käytettävissä olevien määrärahojen mukaan. Omaishoidontukea haetaan kirjallisella hakemuksella.

Omaishoitajalla on lakisääteinen oikeus vähintään kolmen vuorokauden mittaiseen vapaaseen kuukaudessa, jos hän on kuukauden aikana sidottu hoitoon ympärivuorokautisesti. Lieksassa on käytössä palveluseteli, jolla omaishoitaja voi ostaa vapaapäivien ajaksi hoiva- ja hoitopalvelun sosiaalilautakunnan tehtävään valitsemilta yrittäjiltä

Lisätiedot ja yhteydenotot:

Kotihoitotoimisto, vastaavat hoitajat / palvelunumero

04010 44478

Kotihoito

Kotihoidon tavoitteena on turvata asiakkaan kotona selviytymisen mahdollisimman pitkään tukemalla asiakkaan omaa fyysistä ja psyykkistä toimintakykyä tarvittavien palveluiden avulla. Näitä palveluita ovat mm. palvelutarpeenarviointi, ohjaus ja neuvonta, kuntoutumisen tukeminen, omatoimisuuden ja toimintakyvyn tukeminen, ravitsemuksesta huolehtiminen, henkilökohtaisesta hygieniasta huolehtiminen, lääkehoidon toteutus, sairaanhoidollisten toimenpiteiden suorittaminen ja seuranta.

Kotihoitoa tarjotaan tilapäisenä ja säännöllisenä palveluna. Tilapäistä kotihoitoa annetaan satunnaiseen hoidon tarpeeseen kuten äkillisen sairastumisen, leikkauksesta toipumisen tai omaishoitajan tilapäisen avun tarpeen yhteydessä. Säännöllinen kotihoito tapahtuu vähintään kerran viikossa ja perustuu hoito- ja palvelusuunnitelmaan.

Kotihoidon palveluja voi saada klo 7-21 välisenä aikana, seitsemänä päivänä viikossa. Palveluja annetaan ilta- ja viikonloppuaikaan vain taajama-alueella. Sairaanhoidon työntekijä työskentelee viikonloppuisin klo 7.00 - 15.00. Kotihoidosta peritään maksu palvelun määrän ja palvelun käyttäjän maksukyvyn mukaisesti.

Lisätietoja kotihoidosta saa numerosta **04010 44478** tai **04010 44570**

Yöpartiotoiminta

Yöpartiokäynti on tarkoitettu vanhuksille, vammaisille tai sairau-
den takia hoivaa tarvitseville turvaamaan tarvittavan avun ja
hoivan myös yöaikaan.

Yöpartiokäynti on sopimukseen perustuva säännöllinen hoito- ja
hoivakäynti tai tarkistuskäynti tai asiakkaan hälytyksen perus-
teella tehtävä äkilliseen tarpeeseen perustuva avustuskäynti.

Yöhoidosta vastaa Mummon Turva Oy.

Lisätietoja yöhoidosta saa numerosta **0500 217 460**

Pienkoti

Lieksassa toimii useita pienkoteja, joiden tarkoituksena on antaa
asukkailleen turvallinen ja kodinomainen asumismuoto yhdessä
toisten vanhusten kanssa. Näin myös sosiaalinen kanssakäymi-
nen vanhusten välillä mahdollistuu ja yksinäisyyden aiheuttamat
pelot ja toimintakyvyn alenemiset pyritään ehkäisemään. Pienko-
dit ovat kerrostalo-, rivitalo tai omakotitalo asuntoja, joissa
asukkailla on oma huone mutta yhteiset oleskelu-, wc ja pesey-
tymistilat. Hoitohenkilökunta pienkodeissa tulee kotihoidon kaut-
ta ja palvelut järjestetään yksilöllisen tarpeen mukaan. Kotihoito
tekee tarvittavat käynnit aamusta iltaan, yksityinen palvelun tar-
joaja hoitaa yöhoidon sitä tarvitseville. Pienkoti paikat täytetään
Palvelutarpeenarviointi työryhmän päätöksillä.

Lisätietoja pienkotiasumisesta saa numerosta **04010 44478** tai
04010 44570

Iltarusko ja Lieksakoti

Iltarusko ja Lieksakoti eivät kuulu tehostettuun palveluasumiseen eli eivät ole palvelukoteja. Niissä olevat asunnot ovat tavallisia vuokra-asuntoja, jonne on mahdollisuus saada maksullisia hoito- hoiva- ja tukipalveluita, niin kaupungin kuin yksityisten palveluntarjoajien tuottamana.

4. TEHOSTETTU PALVELUASUMINEN on asumista palvelukodissa ja on suunnattu vanhuksille, joilla on fyysisen, psyykkisen sekä sosiaalisen toimintakyvyn alentumista niin paljon, **etteivät he selviydy kotona asumisesta edes täyden kotihoidon-, omaisten- ja yksityisten palvelutuottajien antaman avun turvin.**

Tehostetun palveluasumisen yksiköt ovat asumisyhteisöjä, joissa asukkaat saavat tarpeidensa mukaan itsenäisyyttä ja omatoimisuutta tukevan palvelukokonaisuuden. Lieksan kaupungin tehostettua palveluasumista tarjoavat Partalanmäen palvelukoti sekä Yrjönhovin palvelukoti. Tehostetun palveluasumisen tarkoituksena on edelleen tukea asukkaiden omatoimisuutta omien voimavarojen mukaisesti ja luoda kodinomainen, turvallinen asuinympäristö, jossa asukkaat säilyttävät yksityisyytensä, itsemääräämisoikeuden sekä oman elämäntyyliensä mahdollisimman pitkään. Palvelukodin tarkoitus on tarjota vanhuksille turvallinen asuinympäristö niin pitkälle, kuin se on asiakkaan oman terveydentilan kannalta mahdollista. Tehostetussa palveluasumisessa henkilökunta on paikalla vuorokauden ympäri. Tehostetun palveluasumisen asukasvalinnat tekee Palveluntarpeenarviointityöryhmä.

Lisätietoja tehostetusta palveluasumisesta saa numerosta

04010 44333 / Partalanmäki

04010 44355 / Yrjönhovi

5. LAITOSHOITO

Terveyskeskuksen vuodeosasto 2 on tarkoitettu henkilölle, joiden toimintakyky on heikentynyt siinä määrin, etteivät he tule toimeen kotona eivätkä selviydy palveluasunnossa. Heillä on lisäksi muita somaattisia eli toistuvasti lääketieteellistä huomiota vaativia sairauksia. Osastohoito on ympärivuorokautista sisältäen perushoidon ja -hoiva sekä sairaanhoidon. Palveluun kuuluu auttaminen päivittäisissä toiminnoissa, kuntoutus, tuki ja opastus sekä saattohoito. Osastohoidon tavoitteena on turvata potilaan oma toimintakyky ja kokonaisvaltainen hyvä olo.

Osasto 2:lla on myös **vuorohoitoa eli Intervallihoitoa**. Intervallihoito on tarkoitettu tilapäistä hoitoa tarvitseville henkilöille, esimerkiksi omaishoitajan vapaapäivien ajaksi ja heille jotka tarvitsevat säännöllisen intervallihoitopaikan kotihoidon tueksi. Intervallijakso on useimmiten ennalta sovittu jakso joka sisältää perushoitoa sekä kuntoutusta. Jakson tarkoituksena on ylläpitää ja edesauttaa asiakkaan selviytymistä kotona sekä omaishoitajan jaksamista.